

V Bruseli 17. 6. 2020
COM(2020) 241 final

**SPRÁVA KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, RADE, EURÓPSKEMU
HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU A VÝBORU REGIÓNOV**

o vplyve demografickej zmeny

{SWD(2020) 109 final}

OBSAH

1.	ÚVOD	2
2.	HNACIE SILY DEMOGRAFICKEJ ZMENY V EURÓPE	4
2.1.	DLHŠIA STREDNÁ DĹŽKA ŽIVOTA	4
2.2.	MENEJ PÔRODOV	8
2.3.	STARNÚCE OBYVATEĽSTVO	10
2.4.	DOMÁCNOSTI S NIŽŠÍM POČTOM ČLENOV	11
2.5.	MOBILNEJŠIA EURÓPA	12
2.6.	MENIACA SA VEĽKOSŤ OBYVATEĽSTVA.....	13
3.	VPLYV DEMOGRAFICKEJ ZMENY NA NAŠE SOCIÁLNE TRHOVÉ HOSPODÁRSTVO.....	15
3.1.	ĽUDIA, PRÁCA A ZRUČNOSTI	16
3.1.1	VÄČŠÍ A INKLUZÍVNEJŠÍ TRH PRÁCE	17
3.1.2.	PRODUKTIVITA VĎAKA ZRUČNOSTIAM A VZDELÁVANIU.....	19
3.2.	ZDRAVOTNÁ STAROSTLIVOSŤ A DLHODOBÁ STAROSTLIVOSŤ	20
3.3.	VPLYV NA VEREJNÉ ROZPOČTY	23
3.4.	REGIONÁLNY A MIESTNY ROZMER	24
3.4.1.	KVALITA ŽIVOTA, INFRAŠTRUKTÚRA A PRÍSTUP K SLUŽBÁM....	27
4.	DVOJAKÁ TRANSFORMÁCIA A DEMOGRAFICKÁ ZMENA	31
5.	GEOPOLITIKA DEMOGRAFIE: EURÓPA VO SVETE	32
	ZÁVERY A VÝHLAD.....	35

1. ÚVOD

Pandémia COVID-19 v priebehu okamihu Európu aj svet zmenila. Otestovala naše systémy zdravotnej starostlivosti a sociálneho zabezpečenia, ako aj našu hospodársku a sociálnu odolnosť. Bude mať trvalý vplyv na spôsob, akým spolu žijeme a pracujeme, a to aj po tom, ako vírus zmizne. Pritom sa objavila v čase, keď už Európa prechádzala obdobím hĺbkovej transformácie v dôsledku klimatickej, spoločenskej a demografickej zmeny.

Demografická zmena je o ľuďoch a ich životoch. Týka sa toho, čo robíme, ako pracujeme a kde máme domov. Je o spoločenstvách, v ktorých žijeme, a o spôsobe nášho vzájomného spolužitia. Je o začlenení všetkých ľudí s ľubovoľným pozadím, ktorí obohacujú a tvarujú naše spoločnosti, posilňujú nás a privádzajú do života motto EÚ *Zjednotení v rozmanitosti*. Dnes to potrebujeme viac ako kedykoľvek predtým. Súčasne s pomalým a opatrným uvoľňovaním prijatých opatrení na obmedzenie pohybu v celej Európe si pripomínáme, aké dôležité je pochopiť a reagovať na vplyv, ktorý má demografická zmena na našu spoločnosť. Bude sa musieť zohľadniť pri obnove Európy a v získaných ponaučeniach – či už jej sociálny a hospodársky rozmer alebo vplyv na zdravotnú a dlhodobú starostlivosť a z veľkého množstva ďalších vecí.

Počas posledných týždňov a mesiacov sa zreteľne a neraz bolestivo ukázalo, ako úzko súvisí potenciál vplyvu a obnovy s demografickou štruktúrou. Videli sme, že najviac trpí naša najstaršia generácia a staršie osoby sú v tejto kríze najzraniteľnejšie. Nielen že sú vystavené vyššiemu riziku komplikácií v prípade, že sa nakazia chorobou, ale v dôsledku opatrení na obmedzenie sociálnych kontaktov a pohybu, ktoré sa prijali s cieľom zachrániť životy v celej Európe, patria aj k najviac izolovanými a odrezanými od sveta. **Jednou z hnacích síl obnovy Európy je potreba solidarity medzi generáciami¹.**

Riadenie vplyvu dlhodobej demografickej zmeny má mnoho rôznych aspektov: spôsob, akým riadime naše verejné zdravotníctvo, verejné rozpočty alebo verejný život, ale aj to, ako riešime problémy, ako sú napríklad osamelosť, starostlivosť v spoločenstve a prístup k životne dôležitým službám. Riešenie týchto problémov bude dôležité pre úspešnú obnovu a určí rýchlosť a mieru, do akej budeme schopní znova vybudovať naše každodenné životy, spoločenské siete a hospodárstva. V dlhodobejšom horizonte ide o príležitosť pre Európu **vytvoriť spravodlivejšiu a odolnejšiu spoločnosť**.

Nikdy nesmieme podceniť škodu spôsobenú krízou alebo potrebu riešiť všetky druhy strát. V tejto súvislosti sa môže zdať protirečivé tvrdenie, že **Európania vo všeobecnosti žijú dlhšie, zdravšie a bezpečnejšie**. Z dlhodobejšieho pohľadu je to však stále tak a mali by sme byť hrdí na významné kroky z minulých dekád, vďaka ktorým sa to dosiahlo. Európske systémy sociálneho zabezpečenia a zdravotnej starostlivosti sú najpokročilejšie na svete. Spolu so schopnosťami a obetavosťou mnohých pracovníkov v prvej línii pomohli od začiatku krízy zachrániť nespočetné množstvo životov. Stres, ktorému boli vystavení, najmä v oblastiach so starším obyvateľstvom, však ukázal, že je potrebné ich ďalej podporovať.

¹ COM(2020) 456 final: Správny čas pre Európu: náprava škôd a príprava budúcnosti pre ďalšie generácie.

Vďaka tomuto pokroku zostáva kvalita nášho života jedinečná a naše spoločnosti patria k najrovnejším na svete, aj keď nerovnosti stále pretrvávajú. Naše obyvateľstvo starne a celkovo volíme život v domácnostiach s nižším počtom ľudí. Čoraz viac sme v pohybe, pracujeme dlhšie, viac sa učíme a častejšie meníme prácu. Všetky tieto trendy majú na našu spoločnosť významný vplyv – a či už je to starnúce obyvateľstvo, zloženie domácností alebo hustota obyvateľstva, niektoré z nich mohli zohrať úlohu v tom, ako sa vírus v niektorých krajinách ujal a šírila.

Tieto problémy možno často najlepšie riešiť na miestnej a regionálnej úrovni. Demografická zmena sa totiž medzi rôznymi časťami tej istej krajiny často výrazne líši. Niektoré regióny čelia dvojakej výzve = majú nízky príjem a rýchlo im klesá počet obyvateľov. Keďže v týchto prevažne vidieckych oblastiach žije 31 miliónov ľudí, ide o veľa. **Európa sa bude usilovať zlepšiť životnú úroveň a zmierniť nerovnosť.** Ide o to zabezpečiť, aby mohli ľudia uspokojiť svoje potreby a aby mali vyhliadky a pracovné príležitosti tam, kde žijú. Ide o to, aby mali prístup k zdravotnej starostlivosti, starostlivosti o deti a vzdelávaniu, ako aj ďalším životne dôležitým miestnym službám, ako sú napríklad pošty, knižnice či doprava.

Aj keď zmeny v demografii nie sú nové, v našich životoch ich viac cítime. Keďže Európa vykročila smerom k obnove, zaoberať sa nimi bude o to dôležitejšie. Zameranie na dvojakú ekologickú a digitálnu transformáciu nám pomôže nájsť mnohé inovatívne a udržateľné riešenia, ktoré potrebujeme s cieľom zvládnuť vplyv demografickej zmeny.

Demografická zmena zároveň ovplyvňuje postavenie Európy vo svete. Keďže podiel Európy na obyvateľstve sveta sa naďalej znižuje, je dôležité a potrebné, aby EÚ vystupovala a konala ako jeden celok a využívala všetky svoje spoločné silné stránky a rozmanitosť. Treba to vnímať aj z hľadiska významných demografických zmien v našom susedstve a na celom svete, ktoré budú mať priamy vplyv na samotnú Európu.

Táto správa skúma hybné sily demografickej zmeny a vplyv, ktorý majú v celej Európe². Pomôže identifikovať spôsob, ako čo najlepšie podporiť najviac zasiahnuté obyvateľstvo, regióny a spoločenstvá, aby sa prispôbili meniacim sa okolnostiam spojeným s krízou, obnovou a ďalším vývojom. Cieľom práce Komisie v tejto oblasti je zlepšiť naše vedomosti a predvídavosť, aby sme tak dnes, ako aj zajtra vedeli podporiť tých, ktorí to potrebujú. Nejde nevyhnutne o to, aby sa ktorýkoľvek z trendov zvrátil alebo spomalil; ide o to, aby sme sa vybavili správnymi nástrojmi na poskytovanie nových riešení a podporu ľudí v priebehu zmeny.

V konečnom dôsledku ide o **to, aby sa na žiadny región a žiadnu osobu nezabudlo** – takýto pocit môže totiž napokon viesť k strate dôvery v našu demokraciu. Preto má táto Komisia prvýkrát podpredsedu pre demokraciu a demografiu a táto téma bude súčasťou programu Konferencie o budúcnosti Európy, ktorá občanom umožní zohrávať vedúcu úlohu pri budovaní odolnejšej, udržateľnejšej a spravodlivejšej Únie. Hoci mnohé z právomocí v týchto oblastiach sú v rukách členských štátov, Komisia je pripravená udávať smer identifikovaním problémov a podporou štátnych, regionálnych a miestnych opatrení.

² - Pracovný dokument útvarov Komisie [SWD(2020) 109 final] dopĺňa túto správu o dodatočné údaje, mapy a tabuľky.

2. HNACIE SILY DEMOGRAFICKEJ ZMENY V EURÓPE³

Európania žijú dlhšie než kedykoľvek predtým a každým uplynutým rokom ako obyvateľstvo starnú. Viacerí z nás sa rozhodli žiť, pracovať alebo študovať v inej krajine EÚ, pričom migrácia do Európy aj z nej naďalej kolíše. Čoraz vyšší počet z nás teraz žije aj v domácnostiach s nižším počtom ľudí a máme menej detí ako predtým. Tieto hnacie sily demografickej zmeny sa v celej Európe navzájom odlišujú a rozdiely sú často výrazné aj medzi regiónmi tej istej krajiny⁴.

2.1. DLHŠIA STREDNÁ DĹŽKA ŽIVOTA

Európania žijú dlhšie a v priemere vydržia dlhšie zdraví. Počas posledných piatich rokov sa stredná dĺžka života pri narodení zvýšila pre mužov i ženy o desať rokov⁵. Pandémia odkryla zraniteľnosť starnúceho obyvateľstva, nepovažuje sa však za pravdepodobné, že tento celkový pozitívny trend strednej dĺžky života zmenila.

Predpokladá sa, že do roku 2070 narastie stredná dĺžka života pri narodení⁶ v prípade mužov na 86,1 roka, zatiaľ čo v roku 2018 dosahovala 78,2 roka. V prípade žien sa odhaduje na 90,3 roka – v porovnaní s pôvodnou hodnotou 83,7 roka. Na vašu strednú dĺžku života má veľký vplyv to, kde žijete. Na úrovni štátov sa stredná dĺžka života pri narodení pohybuje od 83,5 roka v Španielsku po 75 rokov v Bulharsku.

Rozdiely existujú aj medzi ženami a mužmi, ktorí žijú v rôznych častiach EÚ. Hoci stredná dĺžka života žien pri narodení je pre EÚ-27 o 5,5 roka vyššia ako u mužov, situácia nie je všade rovnaká. V Lotyšsku a Litve je tento rozdiel viac ako deväť rokov, zatiaľ čo v Dánsku, Írsku, na Cypre, v Holandsku a vo Švédsku menej ako štyri roky.

³ V tejto správe pojmy Európa a EÚ označujú EÚ-27, pokiaľ sa neuvádza inak.

⁴ Štatistické údaje Eurostatu v tejto správe vychádzajú z údajov získaných z databázy Eurostatu v máji 2020.

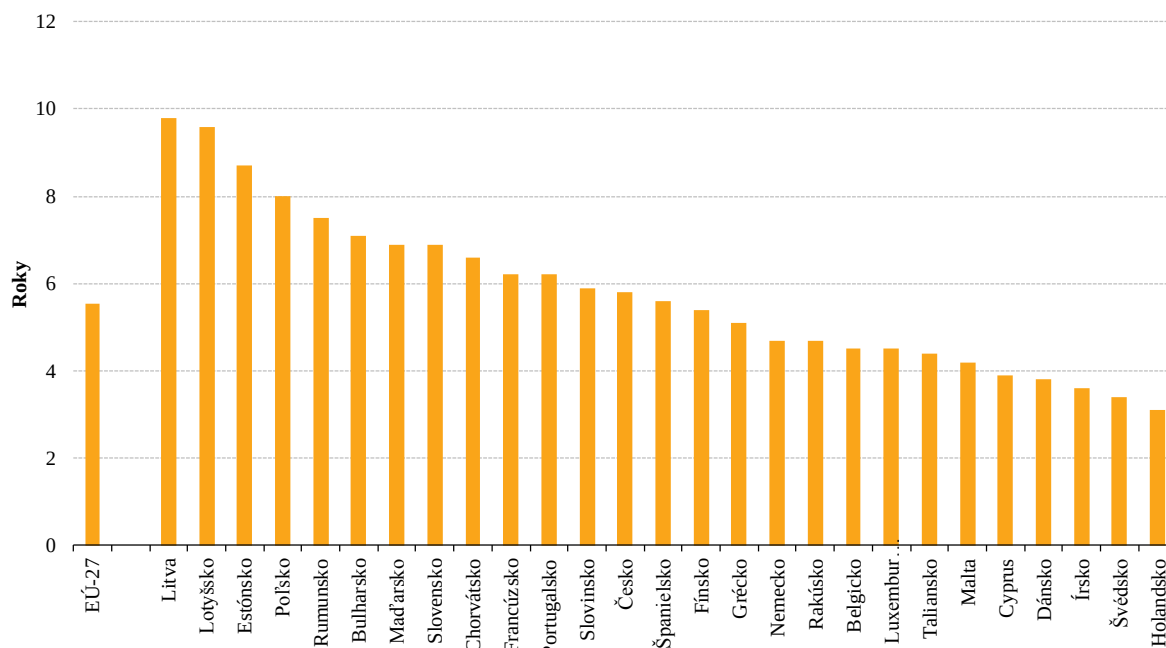
⁵ Ďalšie informácie pozri vo „Vysvetlených štatistikách (*Statistics Explained*)“ Eurostatu, v časti týkajúcej sa úmrtnosti a strednej dĺžky života:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Mortality_and_life_expectancy_statistics

⁶ Demografické projekcie sú hypotetické scenáre vychádzajúce zo zistených údajov s cieľom pomôcť pochopiť populačnú dynamiku. Dôležité je, že projekcie sa nesmú považovať za predpovede. Pre ďalšie informácie pozri demografické projekcie Eurostatu:

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/population-projections-data>

Rozdiel medzi strednou dĺžkou života pri narodení medzi ženami a mužmi, 2018

Zdroj: Eurostat.

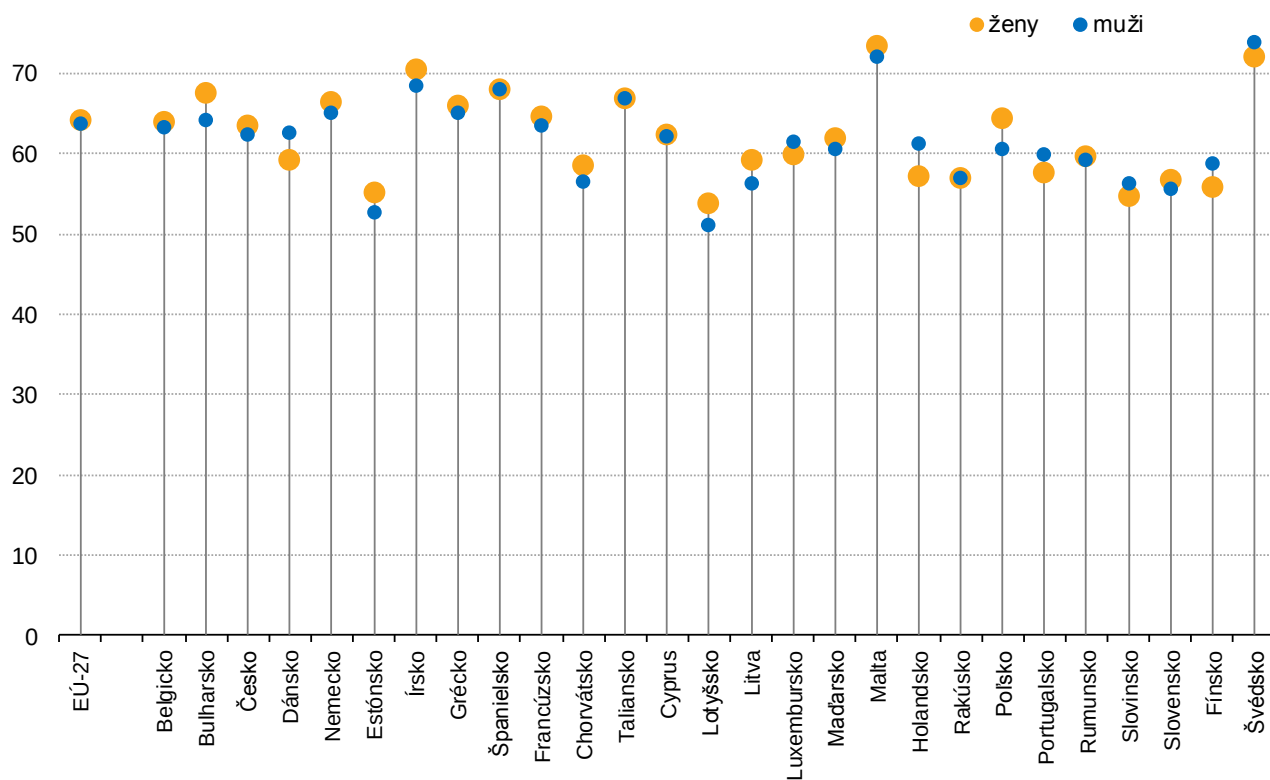
Veľkú časť nášho života prežijeme v dobrom zdraví. Počet hlásených *rokov strednej dĺžky života v zdraví*⁷ sa líši v závislosti od pohlavia a krajiny. Pokiaľ ide o EÚ ako celok, počet rokov strednej dĺžky života v zdraví pri narodení v roku 2018 bol 64,2 roka pre ženy a 63,7 roka pre mužov⁸. Tieto čísla sa opäť výrazne líšia v závislosti od toho, kde žijete. Napríklad muž, ktorý žije vo Švédsku, má v priemere viac ako 73 rokov života v zdraví v porovnaní s 51 rokmi v prípade muža v Lotyšsku. Takmer polovica starších ľudí má zdravotné postihnutie⁹ – toto číslo narastá súčasne s tým, ako sa ľudia dostávajú do starších vekových skupín. S väčšou pravdepodobnosťou sú vystavení zníženej mobilite a ich kvalita života závisí od toho, do akej miery sú naše spoločnosti a životné prostredie inkluzívne a prístupné.

⁷ Pre viac informácií o tomto koncepte a údajoch pozri: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/1101.pdf>

⁸ Pre viac informácií pozri State of Health in the EU, Health at a glance: Europe 2018, OECD/EU (2018) – https://ec.europa.eu/health/state/glance_en

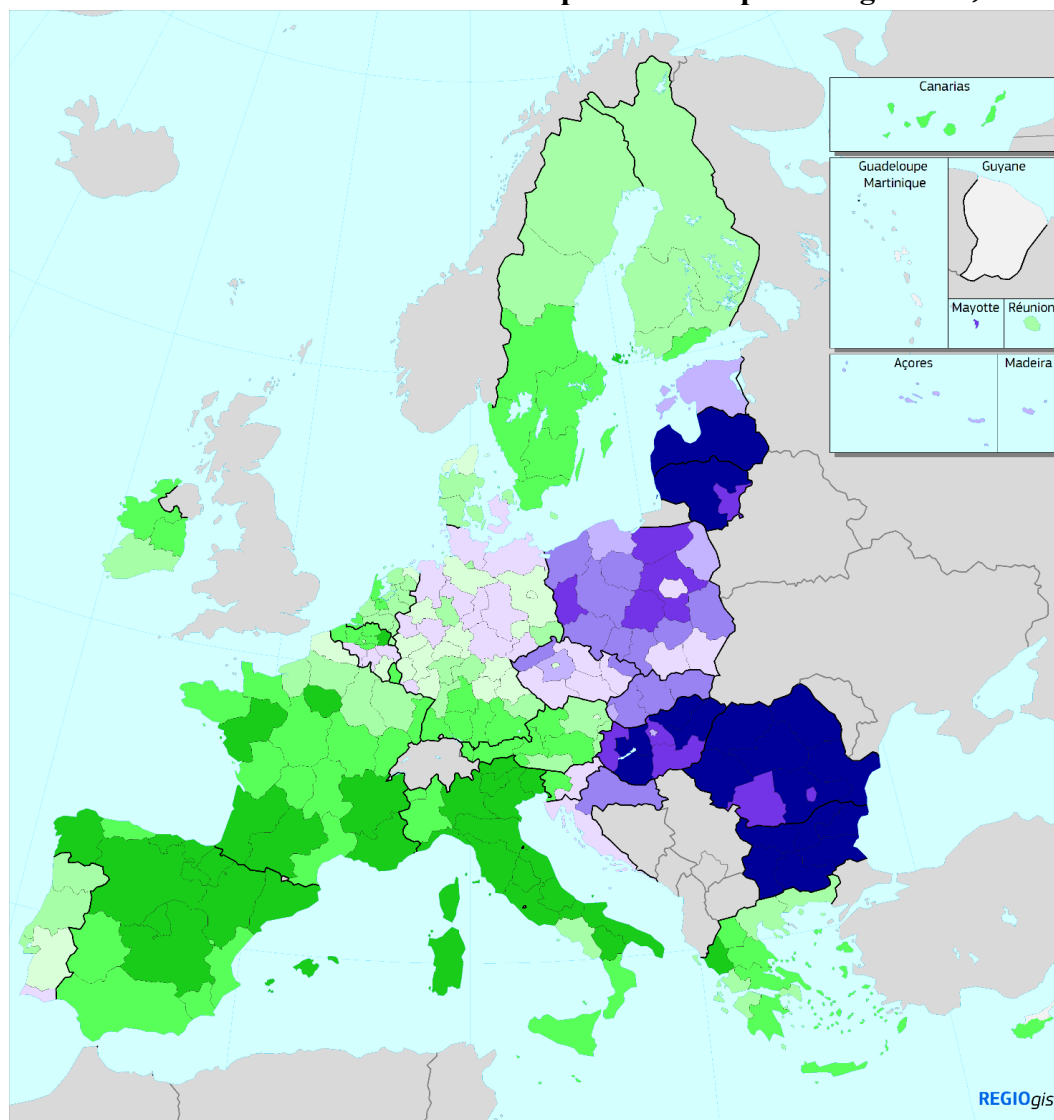
⁹ V roku 2018 49 % osôb vo veku 65 alebo viac rokov pociťovalo zdravotné postihnutie alebo dlhotrvajúce obmedzenie činnosti. Zdroj: online tabuľka Eurostatu hlth_silc_06)

Roky života v zdraví pri narodení, 2018

Zdroj: Eurostat.

Stredná dĺžka života pri narodení podľa regiónov¹⁰, 2018

Life expectancy by NUTS2 region, 2018

Life expectancy at birth in years	
< 76.0	80.6 - 81.0
76.0 - 77.0	81.0 - 82.0
77.0 - 78.0	82.0 - 83.0
78.0 - 79.0	> 83.0
79.0 - 80.6	no data

Source: Eurostat (demo_r_mlifexp)

0 500 km

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

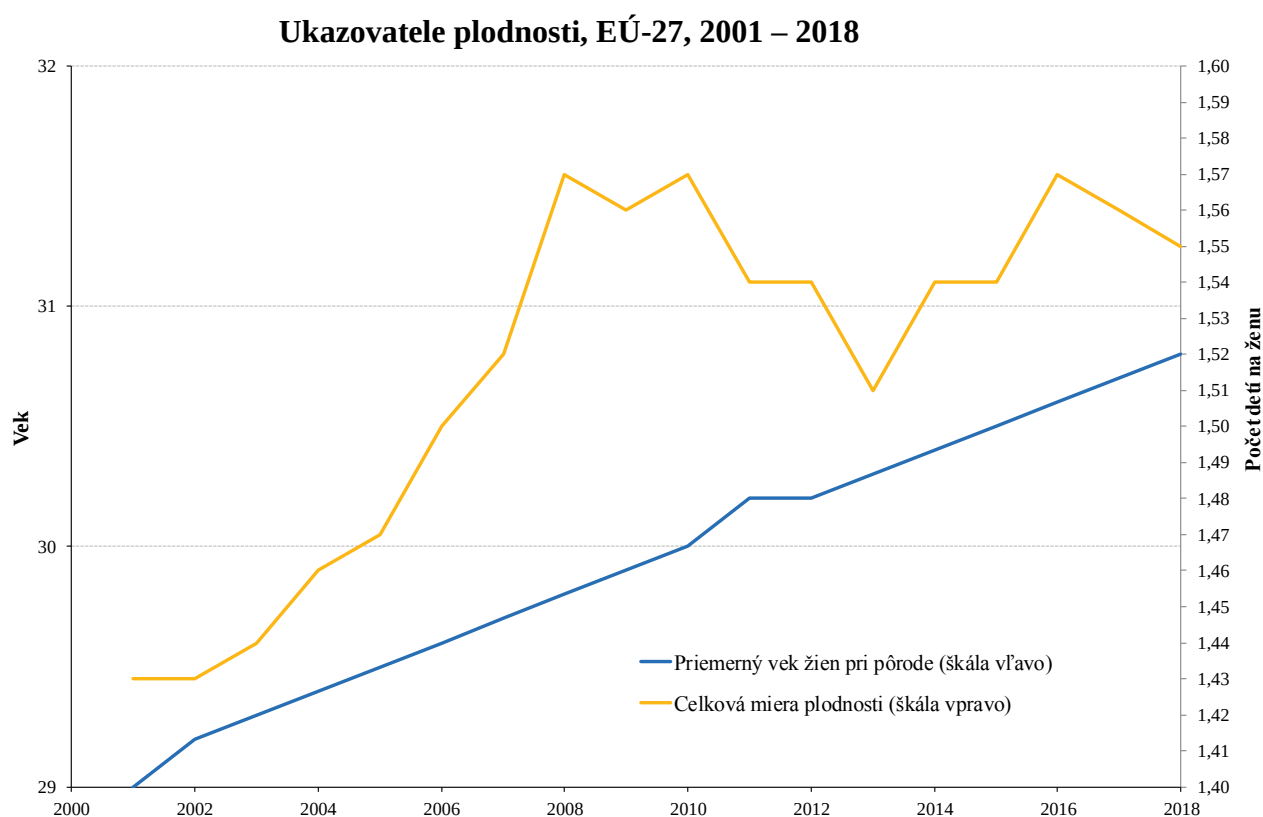
¹⁰ Existujú tri typy regiónov používané v nomenklatúre územných jednotiek pre štatistické účely, známej ako NUTS. Na tejto mape sú zobrazené regióny NUTS2. Priemerný región NUTS2 v štáte má 800 000 až 3 milióny obyvateľov.

2.2. MENEJ PÔRODOV

Od 60. rokov minulého storočia do polovice 90. rokov minulého storočia sa priemerný počet pôrodov na ženu znížil¹¹. V prvej dekáde tohto storočia sa opätovne mierne zvýšil a potom sa v nasledujúcej dekáde zhruba ustálil.

V roku 2018 pripadalo na ženu 1,55 dieťaťa. To je pod hodnotou 2,1 považovanou za úroveň, ktorá je potrebná na udržanie konštantnej veľkosti obyvateľstva bez migrácie. Túto úroveň nedosahuje takmer žiadny región v Európe i¹², pričom niektoré regióny zaznamenali menej ako 1,25. Je tomu tak napríklad na severozápade Pyrenejského polostrova, na juhovýchode Talianska, na Sardínii a v niektorých časti Grécka.

Okrem toho ženy rodia deti v priemerne neskoršom veku. Od roku 2001 do roku 2018 sa priemerný vek žien pri pôrode v EÚ zvýšil z 29,0 na 30,8 roka.

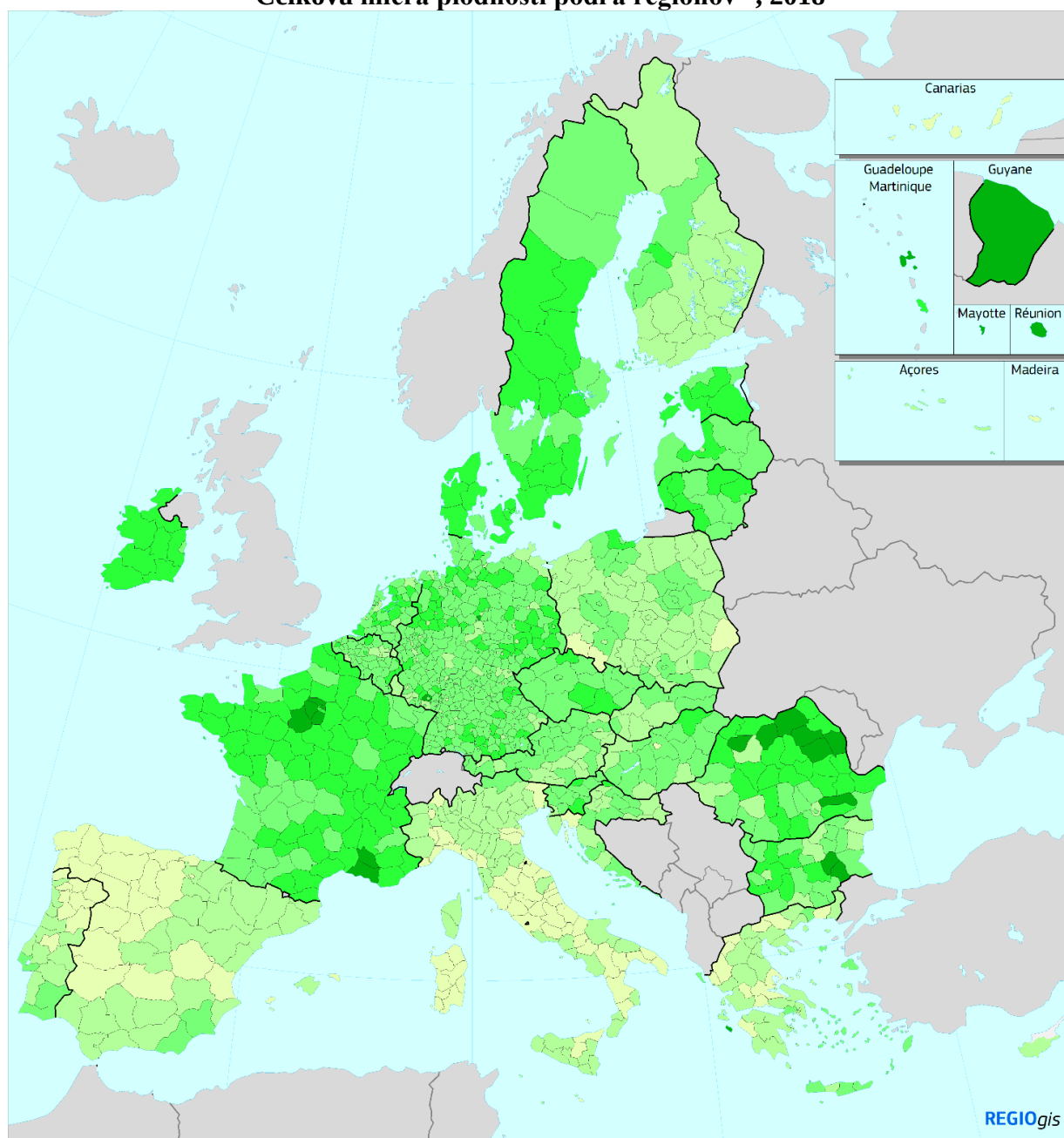

Zdroj: Eurostat.

¹¹ Pre viac informácií pozri „Vysvetlené štatistiky (Statistics Explained)“ Eurostatu, časť týkajúcu sa štatistiky o plodnosti: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Fertility_statistics

¹² Spomedzi 1 169 regiónov NUTS3 majú len štyri mieru plodnosti nad 2,1: Mayotte (4,6), Guyana (3,8), Réunion (2,4) a Melilla (2,3).

Celková miera plodnosti podľa regiónov¹³, 2018

Total Fertility Rate by NUTS3 region, 2018

Number of live births per woman

- < 1.25
- 1.25 - 1.50
- 1.50 - 1.75
- 1.75 - 2.00
- >= 2.00

Source: Eurostat (demo_r_find3)

0 500 km

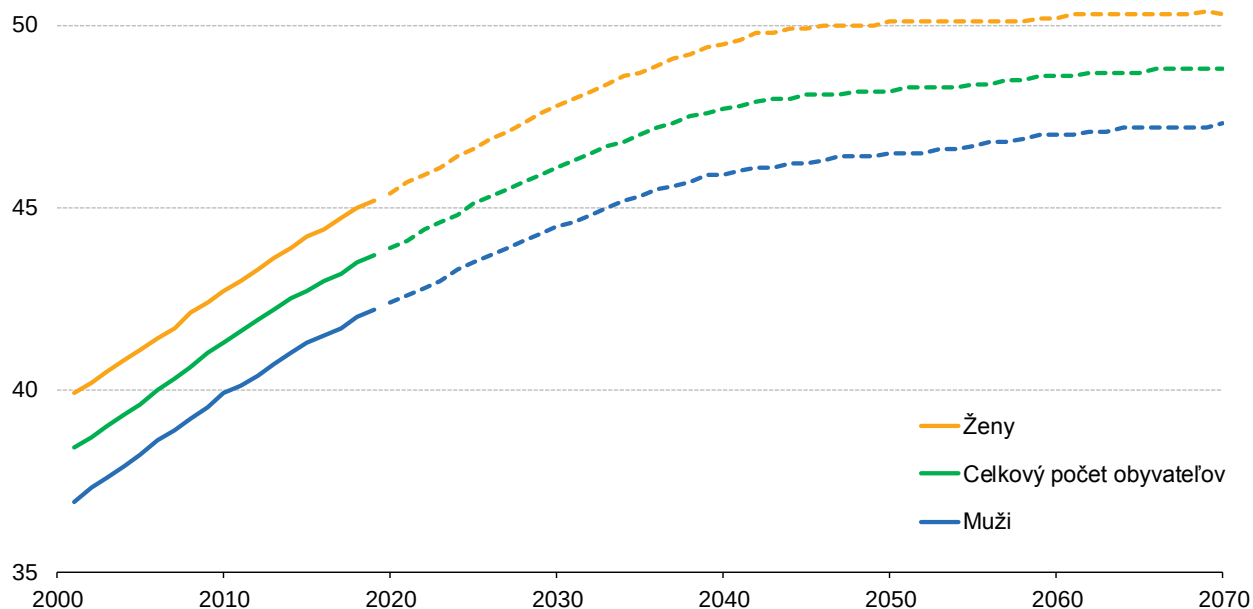
© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

¹³ Na tejto mape sú zobrazené regióny NUTS3. Priemerný región NUTS3 v štáte má 150 000 až 800 000 obyvateľov.

2.3. STARNÚCE OBYVATEĽSTVO

Obyvateľstvo Európy starne. Mediánový vek¹⁴ obyvateľstva EÚ-27 rokmi narastal a predpokladá sa, že podobne bude rásť počas ďalších dvoch dekád. V roku 2070 môže mediánový vek dosiahnuť 49 rokov, čiže asi o päť rokov viac ako dnes.

Mediánový vek obyvateľstva EÚ-27, 2001 – 2070

Zdroj: Eurostat.

Súčasný s tým, ako sa zvyšuje náš mediánový vek, rastie aj počet a podiel ľudí v starších vekových skupinách. Odhaduje sa, že do roku 2070 bude mať 30 % ľudí v Európe 65 a viac rokov, čo predstavuje nárast zo súčasnej úrovne 20 %. Predpokladá sa, že od roku 2019 do roku 2070 sa podiel ľudí vo veku najmenej 80 rokov viac ako zdvojnásobí na úroveň 13 %¹⁵.

Zároveň sa predpokladá, že počet obyvateľov v produktívnom veku (20 – 64 rokov)¹⁶ klesne. V roku 2019 predstavoval 59 % celkového počtu obyvateľstva. Do roku 2070 má podľa predpokladu klesnúť na 51 %. Predpokladá sa, že v tom čase sa počet detí a mladých ľudí (vo veku 0 – 19 rokov) zníži o 12,6 milióna.

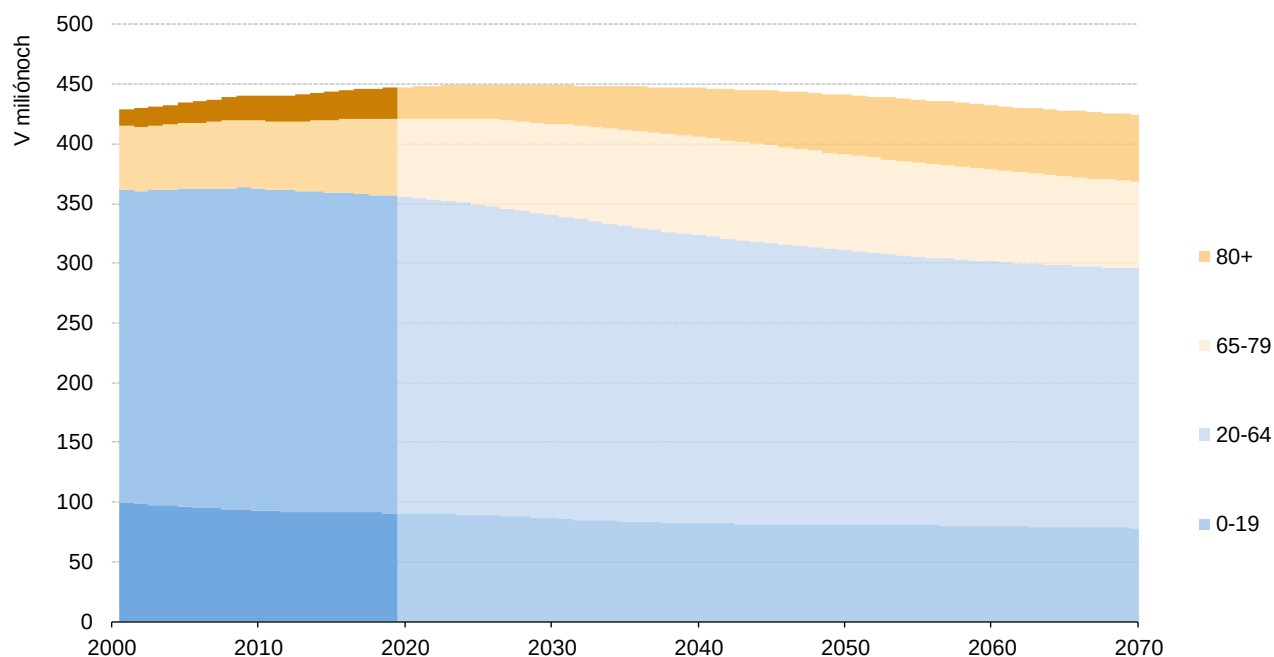
¹⁴ Mediánový vek je široké meradlo určovania veku obyvateľstva: polovica obyvateľstva je staršia ako mediánový vek, zatiaľ čo druhá polovica je mladšia.

¹⁵ Pre viac informácií pozri „Vysvetlené štatistiky (Statistics Explained)“ Eurostatu, časť týkajúcu sa štruktúry a starnutia obyvateľstva:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing

¹⁶ Obyvateľstvo v produktívnom veku sa obvykle vymedzuje ako obyvateľstvo vo veku 20 až 64 rokov. S tým, ako obyvateľstvo starne a čoraz viac ľudí vo veku 65 a viac rokov zostáva v zamestnaní, sa toto obvyklé vymedzenie môže zmeniť.

Obyvateľstvo podľa vekových skupín, EÚ-27, 2001 – 2070

Zdroj: Eurostat.

2.4. DOMÁCNOSTI S NIŽŠÍM POČTOM ČLENOV

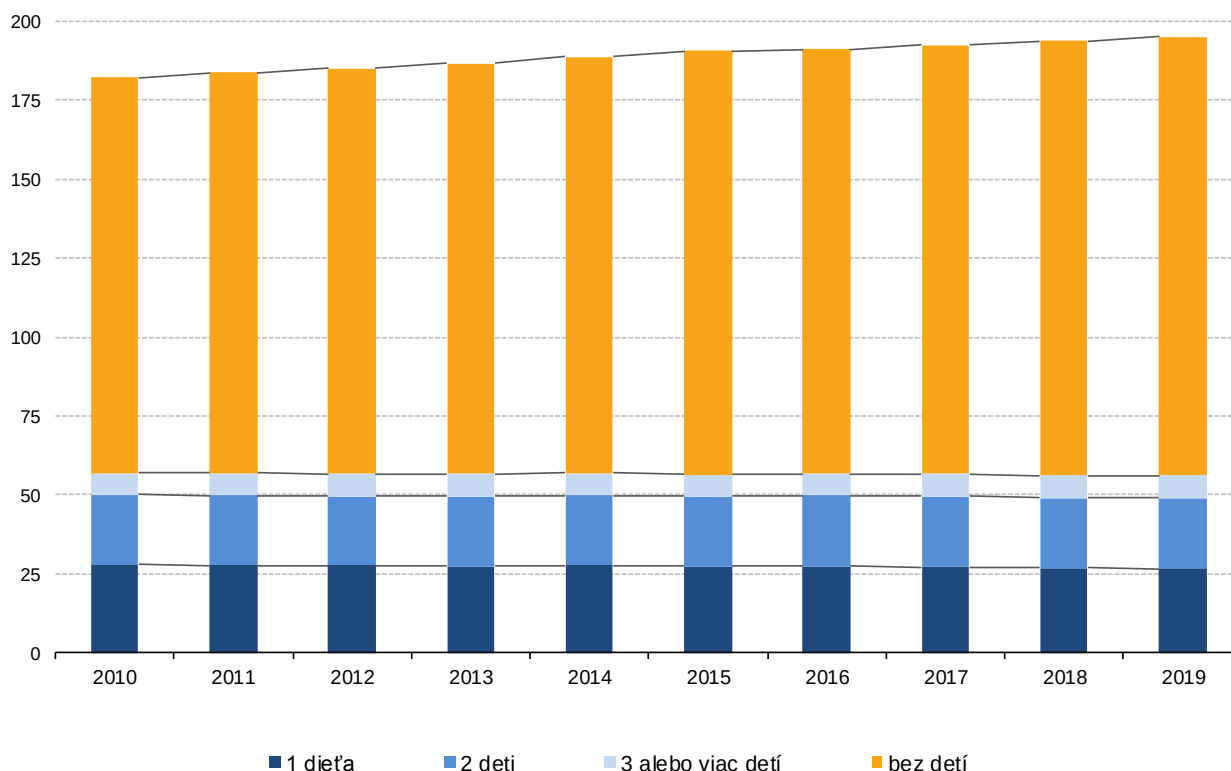
Zatiaľ čo počet domácností v Európe narastá, ich priemerná veľkosť sa znižuje. V roku 2019 bolo v Európe 195 miliónov domácností, čo od roku 2010 predstavuje nárast o 13 miliónov. Tieto domácnosti sa v priemere znižujú. V roku 2010 tvorilo priemernú domácnosť 2,4 osoby. Za posledné desaťročie priemer pomaly klesal a v roku 2019 dosiahol 2,3 osoby.

Približne tretinu všetkých domácností tvorí jedna osoba, čo od roku 2010 predstavuje nárast o 19 %. Celkový trend smeruje k domácnostiam párov bez detí, osôb žijúcich osamote a rodín s jedným rodičom. Vo väčšine domácností nie sú žiadne deti, zatiaľ čo počet domácností s jedným rodičom sa od roku 2010 zvýšil o 13 %. Takéto vzorce môžu zohrávať úlohu aj počas pandémie, keď mohla šírenie vírusu ovplyvniť konkrétna štruktúra domácnosti.

Tým, ako Európa starne, **bude čoraz vyšší počet ľudí vo veku 65 a viac rokov žiť osamote**¹⁷. Týka sa to najmä žien. V roku 2019 bol podiel starších žien žijúcich osamote 40 %, čo je viac ako dvojnásobok počtu mužov.

¹⁷ Starnúca Európa: pohľad na životy starších ľudí v EÚ (Ageing Europe: Looking at the lives of older people in the EU), Európska komisia (2019).

Domácnosti podľa prítomnosti detí, EÚ-27, 2010 – 2019 (v miliónoch)

Zdroj: Eurostat.

2.5. MOBILNEJŠIA EURÓPA

Hlavnou hnacou silou demografickej zmeny je pohyb ľudí v rámci hraníc Európy aj mimo nich.

Niektorí ľudia prekračujú vonkajšiu hranicu EÚ so zámerom prisťahovať sa do Európy alebo sa z nej vysťahovať. V roku 2018 sa do EÚ-27 prisťahovalo 2,4 milióna ľudí, zatiaľ čo 1,1 milióna ľudí sa vysťahovalo do niektorej z krajín mimo EÚ-27¹⁸. Vďaka voľnému pohybu osôb v Európe **sa mnoho ľudí sťahuje v rámci EÚ**. Tieto pohyby nemajú žiadny vplyv na veľkosť ani vekovú štruktúru EÚ ako celku, ale významne ovplyvňujú situáciu na vnútroštátnej, regionálnej a miestnej úrovni. V roku 2018 sa 1,4 milióna ľudí presťahovalo do iného členského štátu. Do tejto skupiny patria aj štátni príslušníci tretích krajín žijúci v Európe.

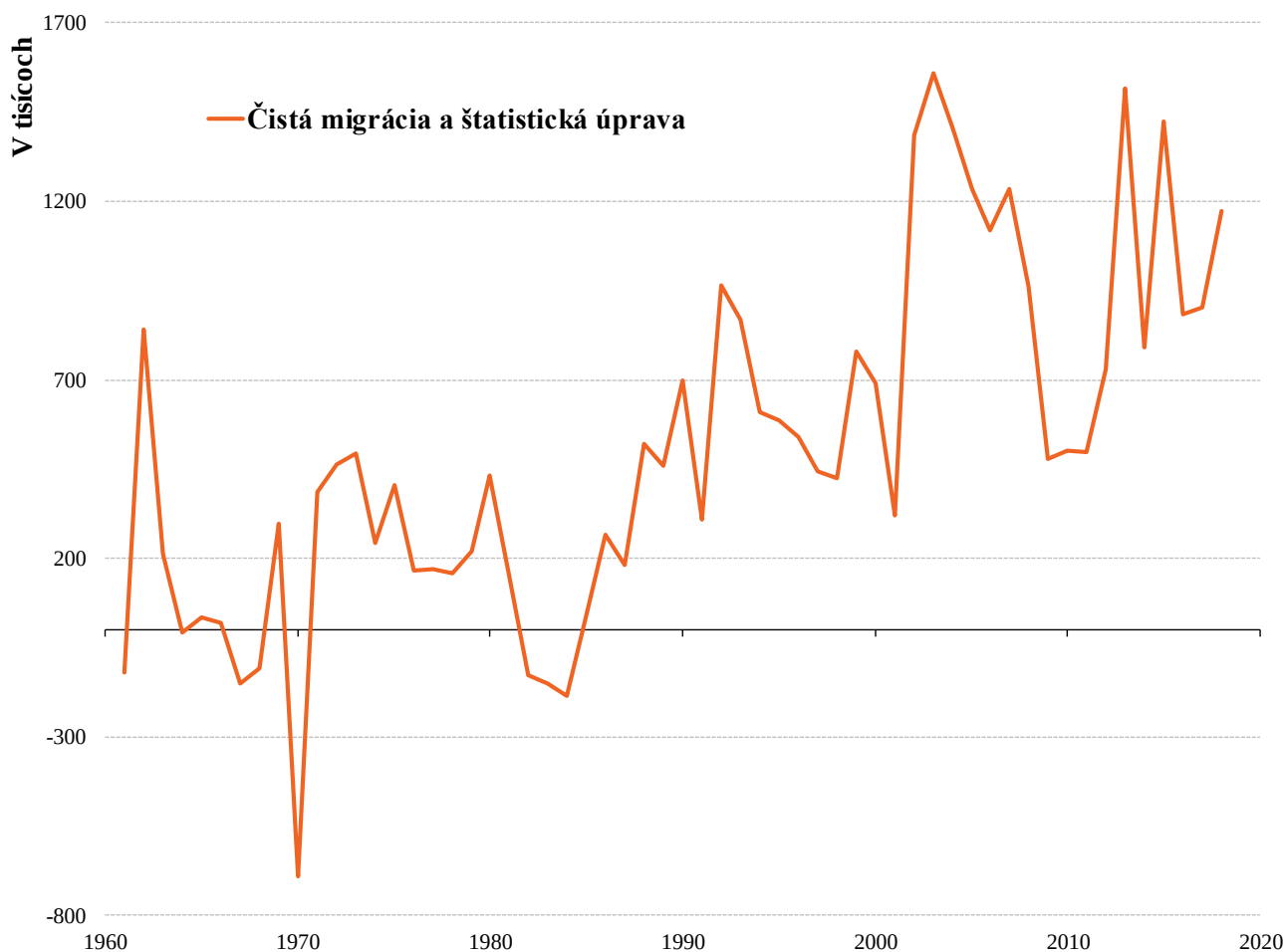
K 1. januáru 2019 žilo v EÚ-27 21,8 milióna štátnych príslušníkov tretích krajín, čo predstavuje 4,9 % obyvateľstva. 13,3 milióna občanov EÚ žilo v inej krajine EÚ.

¹⁸ Okrem štátnych príslušníkov tretích krajín tieto údaje zahŕňajú občanov EÚ, ktorí sa vracajú do EÚ alebo odchádzajú z EÚ. Pre viac informácií pozri „Vysvetlené štatistiky (Statistics Explained)“ Eurostatu, časť týkajúcu sa štatistiky o migrácii: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics

Ročný objem týchto tokov sa môže meniť, dlhodobé trendy sú však relatívne stabilné. Za posledných 35 rokov bola Európa kontinentom čistej imigrácie. Od polovice 80. rokov minulého storočia sa viac ľudí sťahuje do EÚ než ju opúšťa, čo vedie k čistej pozitívnej migrácii.

Ako núdzové opatrenia obmedzujúce pohyb ľudí ovplyvnia vzorce a preferencie mobility v dlhodobejšom horizonte, sa ukáže neskôr. Zároveň s tým sa zodpovie otázka, či tí, ktorí prišli o prácu a živobytie na jednom mieste, dokážu opäť hľadať príležitosti inde.

Čistá migrácia, EÚ-27, 1961 – 2018

Zdroj: Eurostat.

2.6. MENIACA SA VEĽKOSŤ OBYVATEĽSTVA

Počet obyvateľov Európy časom neustále narastal. Celkový počet obyvateľov v EÚ-27 od roku 1960 vzrástol o štvrtinu až na takmer 447 miliónov v roku 2019. Medzi jednotlivými krajinami však existujú rozdiely. Zatiaľ čo Belgicko, Írsko, Cyprus, Luxembursko, Malta a Švédsko zaznamenali

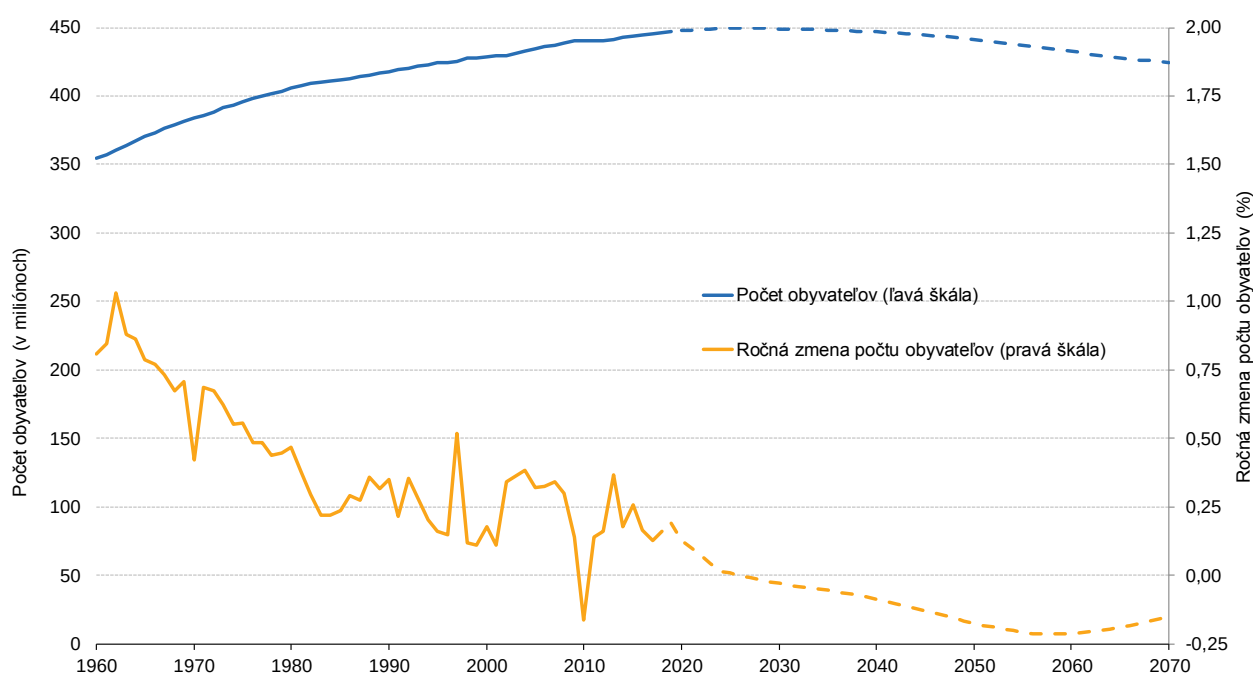
pomerne stabilný nárast, v Bulharsku, Chorvátsku, Lotyšsku, Litve a Rumunsku po roku 1990 počet obyvateľov klesol¹⁹.

Celkový trend rastu počtu obyvateľov má naďalej pokračovať, nie však dlhodobo. Od roku 2012 počet úmrtí v EÚ-27 prekračuje počet narodení. To znamená, že bez kladnej čistej migrácie by sa už počet obyvateľov Európy začal znižovať.

Z projekcií vyplýva,²⁰ že celkový počet obyvateľov Európy zostane počas nasledujúcich dvoch dekád pomerne stabilný a následne začne klesať. **Predpokladá sa, že pred rokom 2025 dosiahne úroveň približne 449 miliónov ľudí a následne po roku 2030 postupne klesne na 424 miliónov do roku 2070, čiže za 50 rokov sa zníži o 5 %.**

Predpokladá sa, že niektoré členské štáty zaznamenajú počas obdobia do roku 2070 celkový pokles počtu obyvateľov, konkrétne Bulharsko, Grécko, Chorvátsko, Taliansko, Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Poľsko a Rumunsko. V prípade niektorých členských štátov sa predpokladá, že do roku 2070 v nich bude počet obyvateľov rásť: ide o Dánsko, Írsko, Cyprus, Luxembursko, Maltu a Švédsko. V prípade ostatných členských štátov sa predpokladá, že v nich bude po prvotnom zvýšení nasledovať pokles: ide o Belgicko, Česko, Estónsko, Španielsko, Francúzsko, Nemecko, Holandsko, Rakúsko, Portugalsko, Slovinsko, Slovensko a Fínsko.

Celkový počet obyvateľov a ročná zmena počtu obyvateľov, EÚ-27, 1960 – 2070

Zdroj: Eurostat.

¹⁹ Pre viac informácií pozri „Vysvetlené štatistiky (Statistics Explained)“ Eurostatu, časť týkajúcu sa obyvateľstva a zmeny počtu obyvateľov:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_and_population_change_statistics

²⁰ Eurostat zverejnil v apríli 2020 demografické projekcie na základe údajov z roku 2019. Účinky pandémie COVID-19 neboli v čase tvorby údajov známe a nezohľadnili sa. Pre viac informácií pozri „Vysvetlené štatistiky (Statistics Explained)“ Eurostatu, bod týkajúci sa demografických projekcií: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/population-projections-data>.

3. VPLYV DEMOGRAFICKEJ ZMENY NA NAŠE SOCIÁLNE TRHOVÉ HOSPODÁRSTVO

Demografická zmena Európy má citeľný vplyv na celé naše hospodárstvo a spoločnosť. Zrejmým sa to stalo v posledných mesiacoch, keď došlo k zastaveniu rozsiahlych častí hospodárstva a na náš každodenný život doľahli nevyhnutné opatrenia na obmedzenie sociálnych kontaktov. To má dôsledky pre budúcnosť našich systémov sociálneho zabezpečenia a zdravotnej starostlivosti, rozpočty, ako aj potreby týkajúce sa bývania a infraštruktúry. Naše mestá a mestské oblasti sa môžu ďalej preľudňovať a na vidiecke oblasti doľahnú ich vlastné výzvy. Naše pracovné životy sa budú ďalej meniť a budeme musieť nájsť riešenia, aby aj s čoraz nižším počtom obyvateľov v produktívnom veku zostala Európa konkurencieschopná.

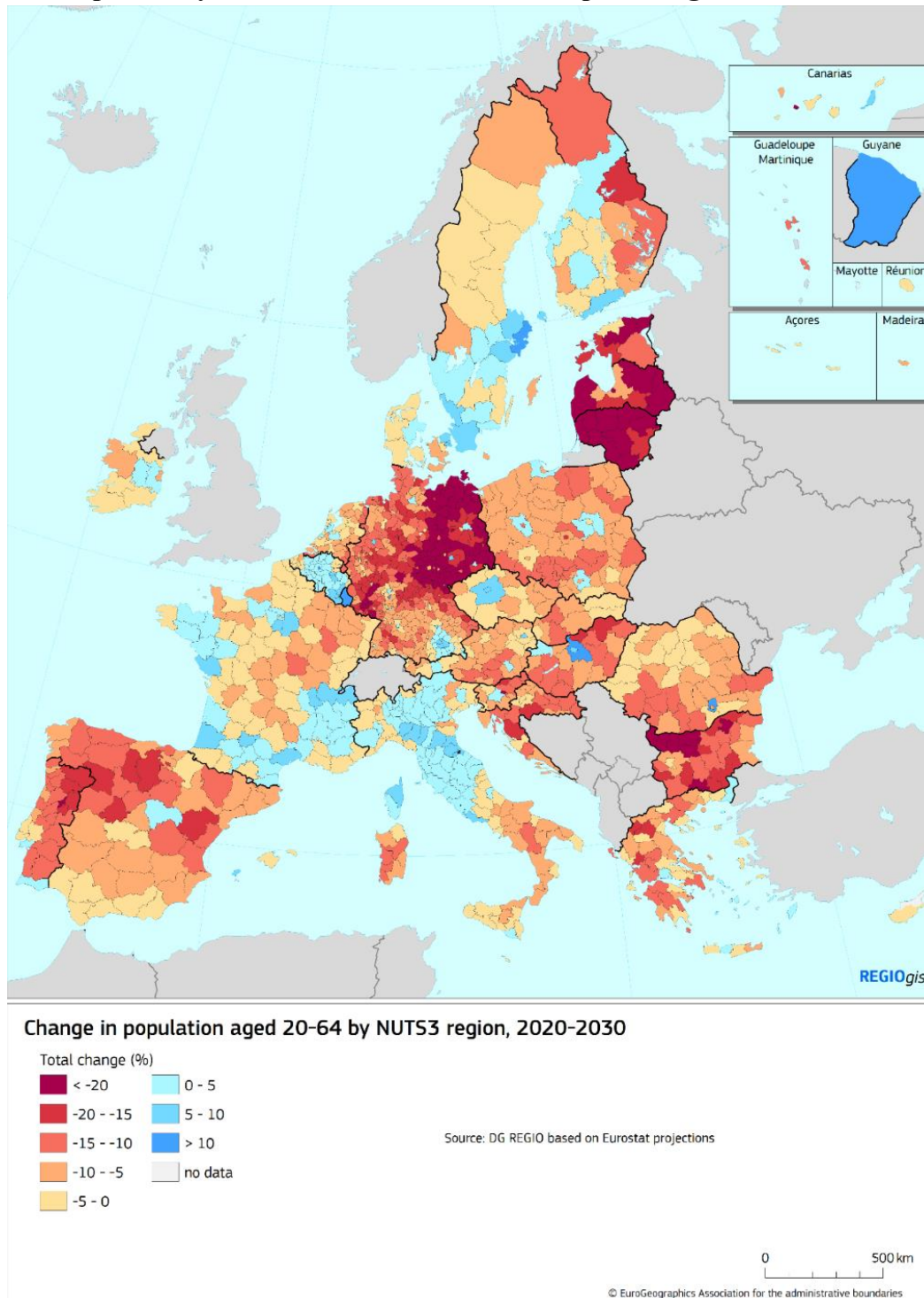
Rýchlosť a schopnosť obnovy ovplyvní aj hospodárska a demografická štruktúra krajiny. Potreby dlhodobej demografickej zmeny a obnovy sa stretnú aj v ďalších prienikoch. Týka sa ich všetko od potreby zvýšiť odolnosť našich systémov zdravotnej a dlhodobej starostlivosti, až po nutnosť zabezpečiť, aby naše mestské a vidiecke oblasti zvládali hustotu obyvateľstva či nedostatok služieb.

Mechanizmus Komisie na podporu obnovy a odolnosti poskytne rozsiahlu finančnú podporu s cieľom zvýšiť odolnosť a pripravenosť hospodárstiev členských štátov na budúcnosť, a to najmä vzhľadom na demografickú zmenu. Investičné priority budú v súlade s výzvami, ktoré sa identifikovali v odporúčaníach pre jednotlivé krajiny počas európskeho semestra.

3.1. ĽUDIA, PRÁCA A ZRUČNOSTI

Čoraz viac sa prejavuje vplyv demografického starnutia na trh práce. Počet obyvateľov EÚ-27 v produktívnom veku sa za posledné desaťročie znižoval a predpokladá sa, že do roku 2070 klesne o 18 %. Situácia v jednotlivých členských štátoch a regiónoch sa výrazne líši.

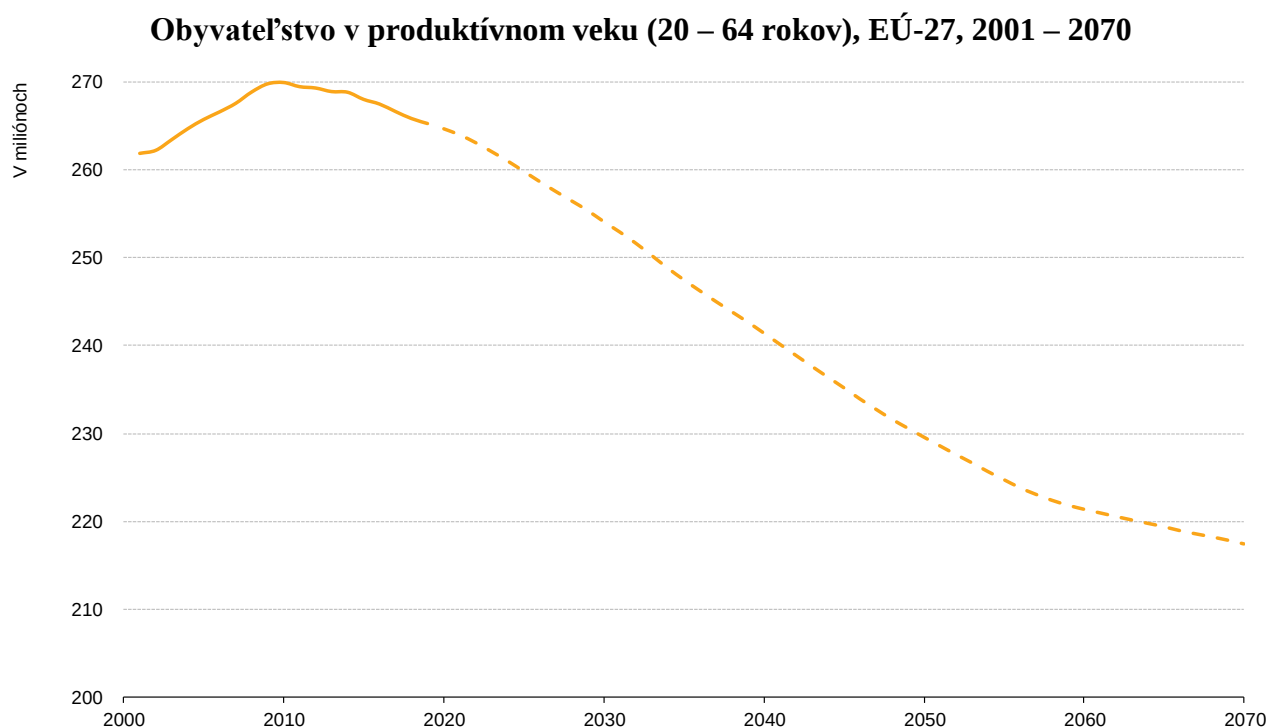
Zmena počtu obyvateľov vo veku 20 – 64 rokov podľa regiónov²¹, 2020 – 2030

²¹ Na tejto mape sú zobrazené regióny NUTS3. Priemerný región NUTS3 v štáte má 150 000 až 800 000 obyvateľov. Údaje zodpovedajú regionálnym projekciám Eurostatu (EUROPOP2013).

Podľa ekonomických projekcií z roku 2018 sa odhadovalo, že **počet zamestnaných ľudí by mohol v roku 2020 dosiahnuť vrchol** a následne počas nasledujúcich desaťročí stabilne klesať²². Zatiaľ čo je príliš skoro povedať, či súčasná kríza zmení dlhodobé projekcie, podľa prvých predpovedí urobených od začiatku pandémie²³ sa odhaduje výrazné zníženie zamestnanosti. V závislosti od šírenia vírusu to môže viesť k tomu, že v rovnakom čase bude aktívnych ešte menej ľudí. Boj proti nezamestnanosti, najmä mladých ľudí, a prilákanie vyššieho počtu ľudí na trhy práce budú preto ešte naliehavejšie.

Takisto je zrejmé, že pokiaľ sa do trhu práce nezapojí alebo sa na ňom vo väčšej miere nezúčastní viac ľudí, ktorí sú v súčasnosti nedostatočne zastúpení, nižší počet obyvateľov v produktívnom veku sa prejaví silnejšie a rýchlejšie.

Zdroj: Eurostat.

3.1.1 VÄČŠÍ A INKLUZÍVNEJŠÍ TRH PRÁCE

So znižujúcim sa počtom obyvateľov v produktívnom veku je čoraz zrejmejšie, že Európa a jej trh práce musia využívať všetky svoje silné stránky, talenty a rozmanitosť.

Zásadný význam bude mať zvýšenie miery zamestnanosti žien. V zamestnanosti žien a mužov bol v roku 2019 rozdiel na úrovni 12 %. Ešte výraznejší je po zohľadnení značného rozdielu medzi mužmi a ženami vo využívaní práce na čiastočný úväzok. V roku 2019 približne tri z desiatich zamestnaných žien pracovali na čiastočný úväzok, čo je takmer štyrikrát viac ako v prípade mužov.

²² Správa o starnutí z roku 2018: Ekonomické a rozpočtové projekcie pre členské štáty EÚ (*The 2018 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States*) (2016 – 2070), inštitucionálny dokument č. 079, Európska komisia a Výbor pre hospodársku politiku (2018).

²³ Ekonomická prognóza Komisie z jari 2020, 6. 5. 2020.

Takéto situácie bolo možné vnímať ešte naliehavejšie počas pandémie, keď bolo potrebné súkromne organizovať starostlivosť o staršie osoby, osoby so zdravotným postihnutím alebo deti, pričom táto úloha pripadla vo veľkej miere ženám. K zvýrazneniu tohto problému v niektorých členských štátoch do určitej miery prispieva nedostatok primeraných oficiálnych služieb dlhodobej starostlivosti, flexibilných pracovných príležitostí a stimulov pre druhé zárobkovo činné osoby v domácnosti.

Kľúč k riešeniu spočíva v **zosúladení pracovného a osobného života**. V roku 2019 bola miera zamestnanosti žien s deťmi vo veku menej ako šesť rokov takmer o 14 percentuálnych bodov nižšia ako v prípade žien bez detí. Ženy dostávajú za svoju prácu aj naďalej nižšiu mzdu ako muži, pričom rozdiel v odmeňovaní žien a mužov je v súčasnosti na úrovni 14,8 %. Komisia tieto problémy rieši opatreniami v oblasti rovnosti, ako aj prostredníctvom novej **stratégie EÚ pre rodovú rovnosť na roky 2020 – 2025**²⁴.

Okrem toho by pomohlo, keby sa podarilo pokročiť v začleňovaní starších pracovníkov do pracovného procesu. V roku 2019 sa miera zamestnanosti starších pracovníkov (vo veku 55 – 64 rokov) v EÚ-27 zvýšila na 59,1 %, v porovnaní s úrovňou 44,1 % v roku 2009. Predpokladom ďalšieho pokroku je zaviesť politiky, ktoré ľuďom umožnia pracovať dlhšie, udržiavať sa v lepšom zdravotnom stave a aktualizovať svoje zručnosti, ako aj uznávanie nových zručností a kvalifikácií. V strednodobom horizonte si starnutie obyvateľstva bude pravdepodobne vyžadovať, aby viac ľudí pracovalo dlhšie. Nadchádzajúca **zelená kniha o starnutí** sa bude touto otázkou zaoberať podrobnejšie, a to pri plnom zohľadnení zraniteľných miest, ktoré vyšli najavo počas pandémie.

Kľúčové bude naďalej **investovať do kvalifikácie ľudí s nízkou úrovňou vzdelania**. Vyše 10 % mladých ľudí vo veku 18 až 24 rokov opúšťa systém vzdelávania alebo odbornej prípravy s nízkou kvalifikáciou alebo bez kvalifikácie, pričom v najvzdialenejších regiónoch ich podiel presahuje 20 %. Spomedzi týchto „osôb, ktoré predčasne ukončili školskú dochádzku“, je zamestnaných 45 %. K dosiahnutiu rovnováhy zásadne prispeje úsilie o vytvorenie 2025 európskeho vzdelávacieho priestoru, prepracovanie Európskeho výskumného priestoru, ako aj podpora zamestnanosti mladých ľudí.

Začleňovanie vyššieho počtu ľudí z rôznych prostredí do pracovného procesu prispeje k ďalšiemu zvyšovaniu miery zamestnanosti. Miera zamestnanosti osôb narodených mimo EÚ je o 9,6 percentuálneho bodu nižšia ako u osôb narodených v EÚ a je obzvlášť nízka u žien. Situácia v prípade štátnych príslušníkov tretích krajín je podobná.

K spravodlivejšej spoločnosti a zmierneniu vplyvu demografickej zmeny by prispelo aj **otváranie trhu práce ľuďom so zdravotným postihnutím**. Miera zamestnanosti osôb so zdravotným postihnutím v EÚ je však nízka z dôvodu mnohých prekážok, ktorým čelia, vrátane diskriminácie a nedostatočnej prístupnosti pracovísk, obydli a vysokokvalitného vzdelávania. Takéto prekážky môžu mať pôvod v negatívnom vnímaní a nespravodlivej neochote zamestnávať osoby so zdravotným postihnutím.

²⁴ Únia rovnosti: stratégia pre rodovú rovnosť na roky 2020 – 2025, prijatá 5. marca 2020, COM(2020) 152 final.

Predpokladom väčšieho a inkluzívnejšieho trhu práce je bojovať proti všetkým formám diskriminácie z dôvodu pohlavia, rasového alebo etnického pôvodu, náboženského vyznania alebo osobného presvedčenia, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie. Aktéri sociálneho hospodárstva a podniky môžu zohrávať dôležitú úlohu pri podpore inkluzívnejšieho trhu práce v prospech pracovníkov a miestnych spoločenstiev.

3.1.2. PRODUKTIVITA VĎAKA ZRUČNOSTIAM A VZDELÁVANIU

Keďže skupina pracujúcich sa začína zmenšovať, ekonomická odolnosť a rast produktivity sa stanú o to dôležitejšími. Od nich bude závisieť aj udržateľnosť obnovy po kríze. Pred pandémiou koronavírusu z projekcií Komisie vyplynulo, že ustálenie rastu HDP na úrovni 1,3 % ročne do roku 2070 si bude vyžadovať, aby pracovná produktivita rástla v priemere o 1,5 % ročne²⁵. Úroveň rastu produktivity však klesá, pričom pred začiatkom krízy sa odhadovala na úrovni nižšej ako 1 %.

Transformácia na klimaticky neutrálne a digitálne hospodárstvo môže pomôcť zvýšiť produktivitu. Táto dvojaká transformácia si bude vyžadovať inovácie a rozširovanie technológií, pričom obehovejšie a digitálnejšie hospodárstvo bude vytvárať nové obchodné modely a spôsoby práce. Pandémia a jej dôsledky na naše životy a hospodárstva poukázali na význam digitalizácie vo všetkých oblastiach hospodárstva a spoločnosti EÚ. Ako sa uvádza v nedávno prijatej **Novej priemyselnej stratégii pre Európu**²⁶, bude potrebovať aj hospodársku súťaž a rovnaké podmienky.

Automatizácia a nové, čistejšie technológie môžu pomôcť zvýšiť produktivitu práce v budúcnosti. Spravodlivá transformácia pre všetkých bude kľúčová pre tých, ktorí sa budú musieť naučiť nové zručnosti alebo zmeniť prácu. V tomto duchu Komisia navrhla posilniť Fond na spravodlivú transformáciu, a to s cieľom zmierniť sociálno-ekonomické vplyvy transformácie, podporovať rekvalifikáciu, pomáhať MSP pri vytváraní nových ekonomických príležitostí a investovať do prechodu na čistú energiu.

Európa potrebuje vysoko zručnú, dobre vyškolenú a prispôsobiteľnú pracovnú silu²⁷. O to dôležitejšie bude, aby sa celoživotné vzdelávanie stalo skutočnosťou pre všetkých. V nasledujúcich rokoch si budú musieť zvýšiť kvalifikáciu alebo sa rekvalifikovať milióny Európanov. K riešeniu potrieb trhu práce EÚ prispeje aj zlepšenie spôsobu, ako prilákať zručnosti a talent zo zahraničia.

Keďže dvojaká transformácia naberá na rýchlosti, Európa bude musieť zabezpečiť, aby jej zručnosti, vrátane ekologických a digitálnych, tomuto tempu stačili. Pred krízou bolo v Európe približne milión voľných pracovných miest pre odborníkov v oblasti digitálnych technológií, pričom 70 % spoločností uviedlo, že oddiaľujú investície, pretože nedokázali nájsť ľudí s vhodnými zručnosťami. Je tomu tak z dôvodu, že v roku 2019 malo 29 % obyvateľstva EÚ nízku úroveň digitálnych

²⁵ Správa o starnutí z roku 2018: Ekonomické a rozpočtové projekcie pre členské štáty EÚ (*The 2018 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States*) (2016 – 2070), inštitucionálny dokument č. 079, Európska komisia a Výbor pre hospodársku politiku (2018).

²⁶ Nová priemyselná stratégia pre Európu, prijatá 10. marca 2020, COM(2020) 102 final.

²⁷ Pozri napr. Canton, E., Thum-Thysen, A., Voigt, P. (2018) Economists' musings on human capital investment:

spending on education in EU Member States? Diskusný dokument o európskom hospodárstve č. 81:

https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/economists-musings-human-capital-investment-how-efficient-public-spending-education-eu-member-states_en

zručností, zatiaľ čo 15 % nemalo žiadne digitálne zručnosti. Kríza ďalej poukázala na to, aké sú digitálne zručnosti dôležité pre deti, študentov, učiteľov, školiteľov a nás všetkých, aby sme mohli komunikovať a pracovať. Ukázala, že mnohí ešte stále nemajú prístup k potrebným nástrojom. Komisia predloží **akčný plán digitálneho vzdelávania** s cieľom prijať konkrétne opatrenia na riešenie týchto výziev.

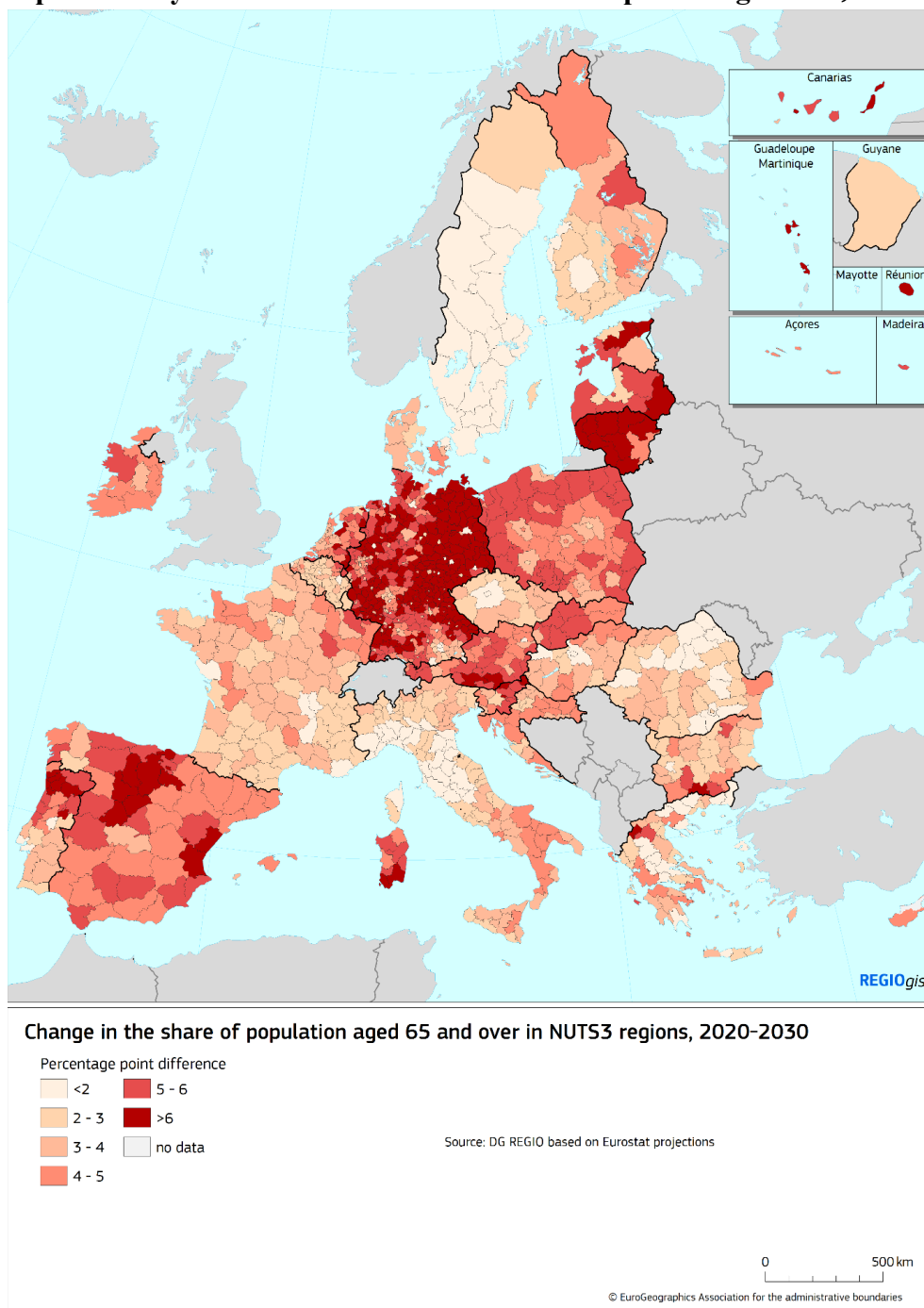
Riešenie spočíva v investovaní do ľudí a ich zručností a zlepšovaní prístupu k odbornej príprave a vzdelávaniu. To si bude vyžadovať spoločné úsilie priemyslu, členských štátov, sociálnych partnerov a ďalších zainteresovaných strán zamerané na zvyšovanie kvalifikácie a rekvalifikáciu, ako aj na prílev verejných a súkromných investícií do pracovnej sily. Dôležitým krokom k dosiahnutiu uvedeného bude aj aktualizovaný **program v oblasti zručností** a odporúčanie týkajúce sa odborného vzdelávania a prípravy.

3.2. ZDRAVOTNÁ STAROSTLIVOSŤ A DLHODOBÁ STAROSTLIVOSŤ

Počas pandémie COVID-19 sa pozornosť zameriavala na európske systémy zdravotnej starostlivosti a dlhodobej starostlivosti²⁸. V boji proti vírusu boli vystavené obrovskému náporu, pričom už predtým boli pod silnejúcim tlakom, a to v neposlednom rade v dôsledku starnutia našej spoločnosti. Týka sa to najmä regiónov, v ktorých sa do roku 2030 predpokladá výrazný nárast počtu ľudí vo veku nad 65 rokov.

²⁸ <https://www.ecdc.europa.eu/en/cases-2019-ncov-eueea>

Zmena podielu obyvateľstva vo veku 65 a viac rokov podľa regiónov²⁹, 2020 – 2030

Koronavírus odhalil zraniteľnosť starších ľudí voči pandémie a iným ochoreniam, najmä pre vyššiu pravdepodobnosť, že budú mať viaceré zdravotné predispozície. Okrem toho zvýraznil potrebu spoľahlivých systémov verejného zdravotníctva, ako aj potrebu väčších kapacít jednotiek intenzívnej starostlivosti.

Zvýšenie odolnosti systémov zdravotnej starostlivosti si vyžaduje primeranú investičnú a finančnú podporu, ktorá zodpovedá ich vedúcej úlohe. Z tohto dôvodu Komisia nedávno navrhla samostatný

²⁹ Na tejto mape sú zobrazené regióny NUTS3. Priemerný región NUTS3 v štáte má 150 000 až 800 000 obyvateľov. Údaje zodpovedajú regionálnym projekciám Eurostatu (EUROPOP2013).

program EU4Health s cieľom podporiť členské štáty a EÚ pri posilňovaní kapacít a pripravenosti³⁰. Pomôže zrealizovať dlhodobú víziu dobre fungujúcich a odolných systémov verejného zdravotníctva, predovšetkým pomocou investícií do predchádzania chorôb a dohľadu nad nimi a zlepšovaním prístupu k zdravotnej starostlivosti, diagnostike a liečbe pre všetkých. Takisto môže byť východiskovým bodom diskusie o tom, čo viac môžeme spolu urobiť nielen zoči-voči krízam, ale aj celkovo v odvetví zdravotnej starostlivosti.

Výzvou pre systémy zdravotnej starostlivosti v Európe bude aj čoraz väčšia záťaž, ktorú spôsobujú chronické choroby. Odhaduje sa, že tieto choroby už teraz spôsobujú 70 – 80 % nákladov na zdravotnú starostlivosť³¹. V súčasnosti trpí približne 50 miliónov európskych občanov dvoma alebo viacerými chronickými chorobami³², pričom väčšina z týchto osôb má viac ako 65 rokov. V úsilí o zlepšenie prevencie sa **stratégia „z farmy na stôl“**³³ zameriava na zvýšenie informovanosti Európanov a na ich podporu, aby sa lepšie rozhodovali v otázkach stravovania. Vzhľadom na vyššie riziká spojené s chronickými chorobami bude pre naše zdravie, ako aj pre naše systémy zdravotnej starostlivosti zásadne dôležitý **európsky plán boja proti rakovine**. Významnú úlohu v oblasti zdravotnej prevencie a podpory zdravia môžu zohrávať aj šport a fyzická aktivita.

Očakáva sa, že súčasne s dopytom po zdravotnej a dlhodobej starostlivosti bude rásť dopyt po odborných pracovníkoch. V odvetví zdravotnej starostlivosti³⁴ i v odvetví dlhodobej starostlivosti sa už objavujú náznaky nedostatku pracovnej sily³⁵. Z prebiehajúcej práce OECD týkajúcej sa pracovníkov zamestnaných v odvetví dlhodobej starostlivosti³⁶ vyplýva, že je dôležité zlepšiť pracovné podmienky v odvetví a zatriktívniť pracovné miesta v oblasti starostlivosti. Napriek tomu, že v poslednom desaťročí narástol počet doktorov a sestier v takmer vo všetkých krajinách EÚ, najmä vo vidieckych a vzdialených oblastiach a najvzdialenejších regiónoch pretrvávajú nedostatok všeobecných lekárov.

Hlavnou výzvou je **uspokojiť narastajúci dopyt po dostatočných, prístupných, kvalitných a cenovo dostupných službách zdravotnej a dlhodobej starostlivosti, ako je zakotvené v európskom pilieri sociálnych práv**. Zaistenie vysokej úrovne ochrany zdravia ľudí³⁷ si vyžaduje vhodnú infraštruktúru, ako sú napríklad nemocnice, domovy dlhodobej starostlivosti a bývanie prispôsobené a vybavené pre starších ľudí. Na rozdiel od zdravotnej starostlivosti spoločnosť nechráni dlhodobú starostlivosť vo všetkých členských štátoch. Formálna dlhodobá starostlivosť je drahá a náklady často znáša osoba, ktorá ju potrebuje, alebo jej rodina. Keďže obyvateľstvo Európy starne a domácnosti sa zmenšujú, je pravdepodobné, že táto výzva sa bude naďalej týkať mnohých ľudí.

³⁰ Pre viac informácií o EU4Health pozri: https://ec.europa.eu/health/funding/eu4health_en

³¹ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12983-2013-INIT/en/pdf>

³² Stav zdravia v EÚ, Profily krajín z hľadiska stavu zdravia 2019, prieskum SHARE (2017).

³³ Pre viac informácií pozri: https://ec.europa.eu/food/farm2fork_en

³⁴ Tento nedostatok môže mať rozličné príčiny vrátane nerovnakých platobných a pracovných podmienok.

³⁵ Stav zdravia v EÚ, Zdravie v skratke: Európa 2018 (*State of Health in the EU, Health at a glance: Europe 2018*), OECD/EÚ (2018), s. 178 a 180.

³⁶ Pre viac informácií pozri: <https://www.oecd.org/els/health-systems/who-cares-attracting-and-retaining-elderly-care-workers-92c0ef68-en.htm>

³⁷ Článok 35 Charty základných práv Európskej únie.

Odvetviam zdravotnej a dlhodobej starostlivosti môže priniesť príležitosti nová „strieboiná ekonomika“. Môže byť hybnou silou inovácií, ktoré pomôžu efektívnejšie poskytovať vysoko kvalitné služby starostlivosti. Digitalizácia môže starším ľuďom umožniť nezávisle monitorovať svoj zdravotný stav. Digitálne technológie v odvetviach zdravotnej starostlivosti a dlhodobej starostlivosti môžu mať trojaký prínos: zlepšená kvalita života, zvýšená efektívnosť zdravotnej starostlivosti a dlhodobej starostlivosti, rast trhu a rozvoj odvetvia³⁸. V tejto súvislosti bude kľúčový výskum a inovácie.

3.3. VPLYV NA VEREJNÉ ROZPOČTY

Staršia Európa s menšou pracovnou silou pravdepodobne zvýši tlak na verejné rozpočty, a pritom úsilie o obnovu si v súčasnosti vyžaduje významné financovanie. Pred krízou sa predpokladalo, že celkové náklady starnutia³⁹ v EÚ budú do roku 2070 predstavovať 26,6 % HDP.

Európa bude čeliť obrovskej výzve, keď bude musieť financovať výdavky spojené s vekom, a to spôsobom, ktorý je okrem iného **spravodlivý ku všetkým generáciám**. Dôvodom je skutočnosť, že rýchlo klesá počet ľudí, ktorí platia dane a príspevky na sociálne zabezpečenie, v pomere k počtu ľudí, ktorí poberajú dôchodky a ďalšie dávky. V roku 2019 pripadalo v priemere 2,9 osoby v produktívnom veku na každú osobu nad 65 rokov. Predpokladá sa, že v roku 2070 tento pomer klesne na úroveň 1,7 osoby.

Zatiaľ čo väčšina výdavkov súvisiacich s vekom sa vynaloží na zdravotnú a dlhodobú starostlivosť, predpokladá sa, že výdavky na verejné dôchodky v pomere k HDP sa do roku 2040 takisto zvýšia. Vďaka vplyvu **zásadných reforiem dôchodkových systémov vo väčšine členských štátov** sa očakáva, že následne budú rásť pomalšie ako HDP, pričom ich pomer k HDP sa vráti na približne rovnakú úroveň ako v roku 2016, aj keď vo viacerých členských štátoch nedávne dôchodkové reformy povedú k vyšším predpokladaným výdavkom na dôchodky. Pri navrhovaní riešení týchto problémov **museli tvorcovia politik čeliť vysokej miere neistoty**. Spôsob, akým sa verejné výdavky budú vyvíjať, závisí nielen od demografických trendov, ale aj od iných faktorov, ako je napríklad technologický pokrok v diagnostike, liečbe, liekoch a zdravotníckych pomôckach, prípadne zvýšený dopyt po verejne poskytovanej zdravotnej a dlhodobej starostlivosti⁴⁰. To všetko vedie k dodatočným nákladom v strednodobom i dlhodobom horizonte. Ak sa politiky nezmenia, čoraz väčší tlak bude aj na súkromné výdavky, keďže ľudia v dlhodobej starostlivosti môžu byť nútení pokryť vyšší podiel celkových nákladov.

Vo väčšine existujúcich projekcií sa vek 65 rokov prevažne používa ako horná hranica pre obyvateľstvo v produktívnom veku. V budúcnosti však viac ľudí zostane v zamestnaní aj v neskoršej fáze života. S vyššou hornou hranicou sa projekcie výrazne menia. Zo všetkých projekcií však vyplýva dôležitosť dobrých pracovných podmienok, silných systémov zdravotnej starostlivosti, celoživotného vzdelávania a pokračujúcich investícií do zručností a vzdelávania.

³⁸ Tento trojaký prínos podporuje európske partnerstvo v oblasti inovácií zamerané na aktívne a zdravé starnutie. Pre viac informácií pozri: https://ec.europa.eu/eip/ageing/about-the-partnership_en

³⁹ V správe o starnutí z roku 2018 sa celkové náklady starnutia vymedzujú ako verejné výdavky na dôchodky, zdravotnú starostlivosť, dlhodobú starostlivosť, vzdelávanie a dávky v nezamestnanosti.

⁴⁰ Pre podrobnú analýzu príčin rastu výdavkov na zdravotnú a dlhodobú starostlivosť pozri: Spoločná správa o systémoch zdravotnej spravodlivosti a dlhodobej starostlivosti a fiškálnej udržateľnosti, Európska komisia a Výbor pre hospodársku politiku (EPC), 2016.

Je pravdepodobné, že súčasne s pokračujúcou demografickou zmenou sa bude chudoba v starobe spájať s čoraz väčšími obavami. Väčšina dôchodcov má príjem z dôchodkov, ktorý im umožňuje zachovať si životnú úroveň a chráni ich pred chudobou v starobe⁴¹. To neznamená, že chudoba v starobe u ľudí nad 64 rokov neexistuje. V roku 2018 bolo v EÚ-27 vystavených riziku chudoby 15,5 % ľudí vo veku 65 alebo viac rokov⁴².

U žien je vyššia pravdepodobnosť, že budú dotknuté chudobou v starobe. Dôvodom je skutočnosť, že zvyčajne sú u nich miery zamestnanosti nižšie, majú viac kariérnych prestávok a nižšie mzdy, pričom vo vyššej miere pracujú na čiastočný úväzok⁴³ a vykonávajú dočasnú prácu⁴⁴. Ženy dostávajú mesačné dôchodky, ktoré sú približne o jednu tretinu nižšie než dôchodky mužov, zatiaľ čo ženy majú dlhšiu strednú dĺžku života.

Osoby so zdravotným postihnutím môžu v dôsledku vyššieho rizika chudoby čeliť aj ďalším rizikám. Ľudia v produktívnom veku so zdravotným postihnutím majú často nárok na osobitné dávky a podporu. Po dosiahnutí veku odchodu do dôchodku však môžu o tento nárok prísť, čo môže byť ďalšou príčinou chudoby alebo sociálneho vylúčenia.

Staršie obyvateľstvo však zároveň ponúka našim hospodárstvám nové príležitosti. Starší spotrebitelia tvoria veľkú časť hospodárstva, pričom spotreba ľudí nad 60 rokov v celej EÚ dosiahla v roku 2015 výšku 3,7 bilióna EUR. Predpokladá sa, že bude rásť približne o 5 % ročne a do roku 2025 dosiahne výšku 5,7 bilióna EUR. V zelenej knihe Komisie o starnutí sa takisto bude riešiť, ako tieto príležitosti čo najlepšie využiť.

3.4. REGIONÁLNY A MIESTNY ROZMER⁴⁵

Rôzne regióny sú demografickou zmenou dotknuté odlišne. Niektoré majú pomerne staršie obyvateľstvo, pričom mediánový vek je nad 50 rokov, zatiaľ čo v iných je tento vek menej ako 42,5 roka, ako je tomu napríklad (v častiach) Luxemburska, na Cypre, v Írsku, južnom Španielsku, Poľsku, severnom Rumunsku, na Slovensku a v južnom Švédsku.

Na regionálnej úrovni majú veľký vplyv na demografický profil regiónu aj pohyby obyvateľstva. Naliehavo sa to prejavuje v miestach, kde sa sťahujú prevažne mladí ľudia. Tieto pohyby ovplyvňujú aj celkový počet obyvateľov v regióne. 65 % obyvateľov EÚ žije v regióne, v ktorom od roku 2011 do roku 2019 počet obyvateľov rástol. V prípade niektorých regiónov predstavuje pokles počtu obyvateľov dlhodobý trend trvajúci často niekoľko desaťročí. Očakáva sa, že v ďalšom desaťročí a neskôr môže dôjsť k poklesu obyvateľstva aj v ďalších regiónoch.

S cieľom zabrániť tomu, aby pandémia túto situáciu ešte viac zhoršila, Komisia navrhla vyčleniť dodatočné zdroje z politiky súdržnosti na krízové opatrenia na nápravu a obnovu, a to vo forme novej

⁴¹ Chudoba v starobe má dve zložky: ľudí, ktorých príjem je pod 60 % národného mediánu, a ľudí, ktorí si nemôžu dovoliť najmenej štyri z desiatich základných položiek (pozri https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Material_deprivation)

⁴² Pre podrobnú analýzu vplyvu demografickej zmeny na primeranosť dôchodkov pozri: Správa o primeranosti dôchodkov z roku 2018: súčasná a budúca primeranosť príjmov v starobe v EÚ (*The 2018 Pension Adequacy Report: current and future income adequacy in old age in the EU*), Európska komisia a Výbor pre sociálnu ochranu (SPC), 2018.

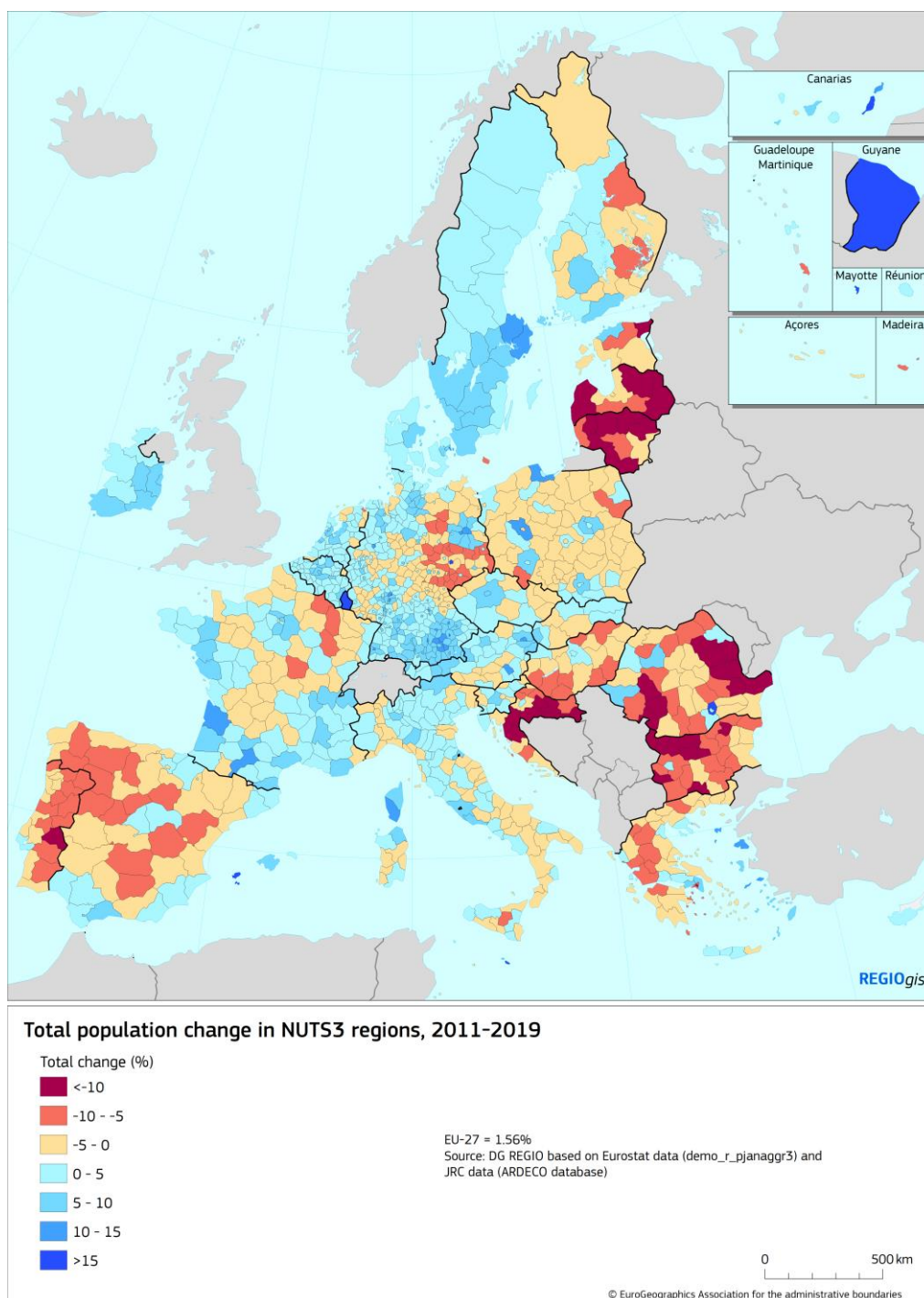
⁴³ V roku 2018 v EÚ-27 pracovalo na čiastočný úväzok 30,5 % žien a 9,2 % mužov (Eurostat, LFS).

⁴⁴ Podiel zmlúv na dobu určitú v prípade ľudí vo veku 15 – 64 rokov bol v posledných rokoch stabilný. V roku 2018 predstavoval 12,1 % celkovej zamestnanosti. Podiel žien je o niečo vyšší (13,1 %) ako v prípade mužov (11,2 %) (Eurostat).

⁴⁵ Regionálny označuje NUTS3 a miestny označuje LAU (lokálne administratívne jednotky).

iniciatívy s názvom REACT-EU⁴⁶. Navrhuje sa nástroj na obnovu, Next Generation EU, ktorý predpokladá dodatočnú podporu na financovanie hlavných krízových nápravných opatrení, ako aj podporu pracovníkov a MSP, systémov zdravotnej starostlivosti a ekologickej a digitálnej transformácie v regiónoch. Pri podpore obnovy zohrá okrem toho zásadnú úlohu program rozvoja vidieka EÚ.

Zmena celkového počtu obyvateľov podľa regiónov⁴⁷, 2011 – 2019

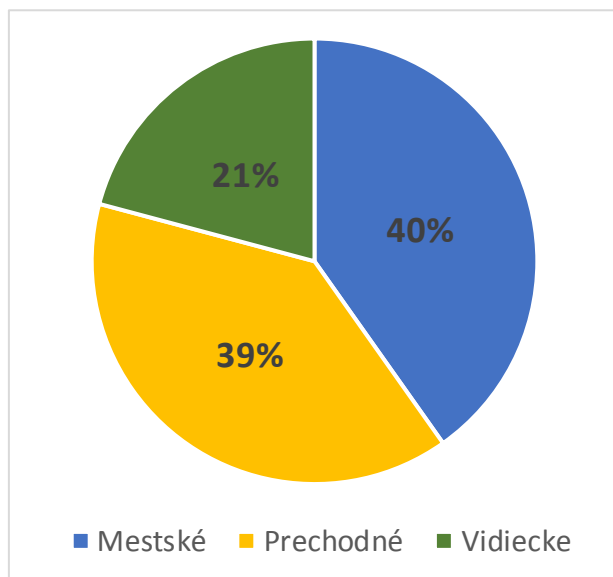

⁴⁶ COM(2020) 451 final, 28.5.2020.

⁴⁷ Na tejto mape sú zobrazené regióny NUTS3. Priemerný región NUTS3 v štáte má 150 000 až 800 000 obyvateľov.

V mestských a vidieckych regiónoch sa demografická zmena prejavuje odlišne. Regióny v EÚ patria do rôznych kategórií v závislosti od toho, či majú viac mestskú alebo viac vidiecku povahu, alebo sú niekde medzi tým. Každá z týchto troch kategórií má svoje vlastné charakteristiky. Veľkosť obyvateľstva a hustota osídlení sa smerom od mestských regiónov k prechodným a vidieckym regiónom znižuje. Zdá sa, že hustota obyvateľstva a kategória regiónu zohrávali pri šírení vírusu počas pandémie určitú úlohu. Odhaduje sa, že v porovnaní s prechodnými a vidieckymi regiónmi sa vírus sa dostal do mestských regiónov skôr a šírila sa v nich rýchlejšie⁴⁸.

Obyvateľstvo EÚ-27 podľa mestskej a vidieckej regionálnej typológie, 2019

Zdroj: Eurostat.

V rokoch 2014 až 2019 klesol počet obyvateľov vo vidieckych regiónoch o 0,8 milióna. To je však len časťou príbehu. V niektorých členských štátoch tieto regióny zaznamenali nárast o viac ako 0,2 % ročne, zatiaľ čo v iných členských štátoch došlo k rovnako veľkému poklesu. V ôsmich členských štátoch klesol počet obyvateľov vo vidieckych regiónoch od roku 1991: ide o tri pobaltské štáty, Bulharsko, Chorvátsko, Maďarsko, Portugalsko a Rumunsko. Z nedávneho výskumu OECD vyplýva, že v regiónoch, ktoré sú v blízkosti miest, zvykne počet obyvateľov rásť, zatiaľ čo vo vzdialenejších regiónoch⁴⁹ zvykne počet obyvateľov klesať.

Mestské regióny v EÚ poskytujú odlišný obraz – počet ich obyvateľov sa počas rovnakého obdobia zvýšil o 3,8 milióna. V Lotyšsku však klesol o 0,3 % a v Grécku o 0,6 %. 22 % mestského obyvateľstva žilo v regióne, v ktorom sa v rokoch 2014 až 2019 počet obyvateľov znížil. V štrnástich členských štátoch zaznamenali všetky mestské regióny nárast počtu obyvateľov.

⁴⁸ <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC120680>

⁴⁹ Pre viac informácií pozri: <https://doi.org/10.1787/b902cc00-en>

3.4.1. KVALITA ŽIVOTA, INFRAŠTRUKTÚRA A PRÍSTUP K SLUŽBÁM

Každá časť Európy sa snaží poskytovať služby a infraštruktúru na uspokojenie potrieb svojho obyvateľstva. Bez ohľadu na to, či počet obyvateľov rastie alebo klesá, služby a infraštruktúru, či už v oblasti dopravy, digitálneho hospodárstva, bývania, škôl, zdravotnej a dlhodobej starostlivosti a sociálnej integrácie, treba náležite prispôbovať.

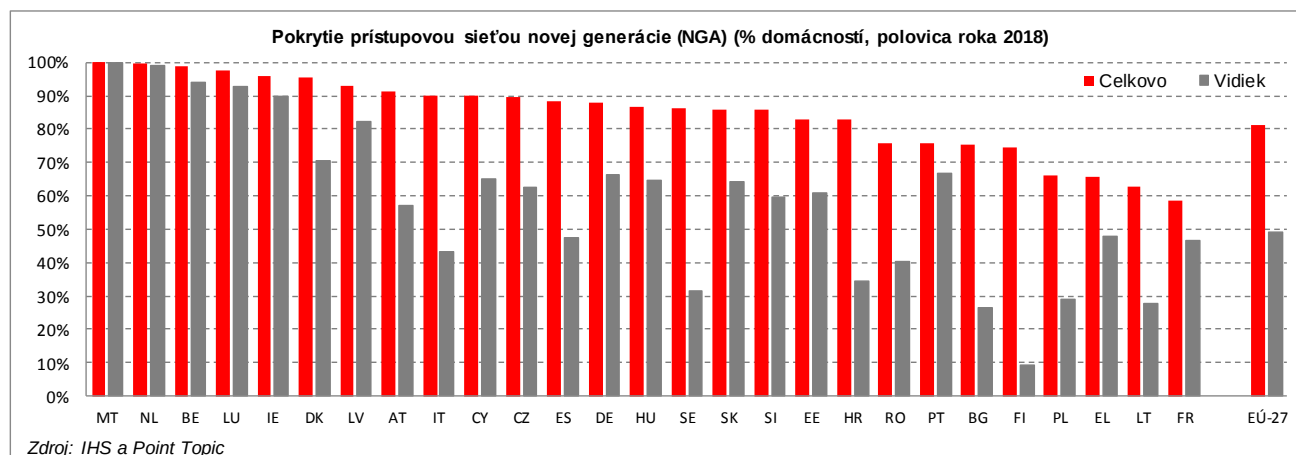
Vplyv demografickej zmeny na konkrétny región závisí vo veľkej miere od tempa a veľkosti zmeny počtu obyvateľov a od toho, či má určitý región prostriedky na zvládnutie tejto zmeny. Väčšina regiónov, ktoré zažívajú rýchly rast počtu obyvateľov, má HDP na obyvateľa vyšší ako priemer EÚ, zatiaľ čo regióny s prudkým poklesom počtu obyvateľov zvyknú mať pomerne nízky HDP na obyvateľa. Najnáročnejšej situácii čelia regióny, ktoré majú nízky príjem a zažívajú rýchlu zmenu počtu obyvateľov.

31 miliónov ľudí, resp. 7 % obyvateľstva EÚ žije v regióne, ktorý čelí **dvojakej výzve spočívajúcej v rýchлом poklese počtu obyvateľov a nízkom HDP na obyvateľa**. Mnohé z týchto regiónov sú v pobaltských štátoch, Bulharsku, Chorvátsku, Maďarsku, Portugalsku a Rumunsku. V tejto situácii sú aj niektoré regióny v Grécku a Španielsku, ako aj niekoľko regiónov vo východnom Nemecku, Francúzsku a Poľsku.

Pri riešení vplyvu demografickej zmeny na miestnej a regionálnej úrovni treba zohľadniť faktory, ktoré motivujú ľudí prisťahovať sa do určitého regiónu alebo ho opustiť. Často ide o pracovné príležitosti a kvalitu života. Na kvalitu života v konkrétnom regióne môže mať vplyv mnoho rôznych faktorov, či už je to životné prostredie, prístup k službám (ako je napríklad starostlivosť o deti, prístupnosť pre osoby so zdravotným postihnutím, dobrá kvalita vzdelávania, zdravotnej starostlivosti, dlhodobej starostlivosti, bývania, trávenia voľného času a kultúrnych služieb), alebo dostupnosť a kvalita infraštruktúry (ako sú cesty, železnice, dodávka energií, prístup k internetu).

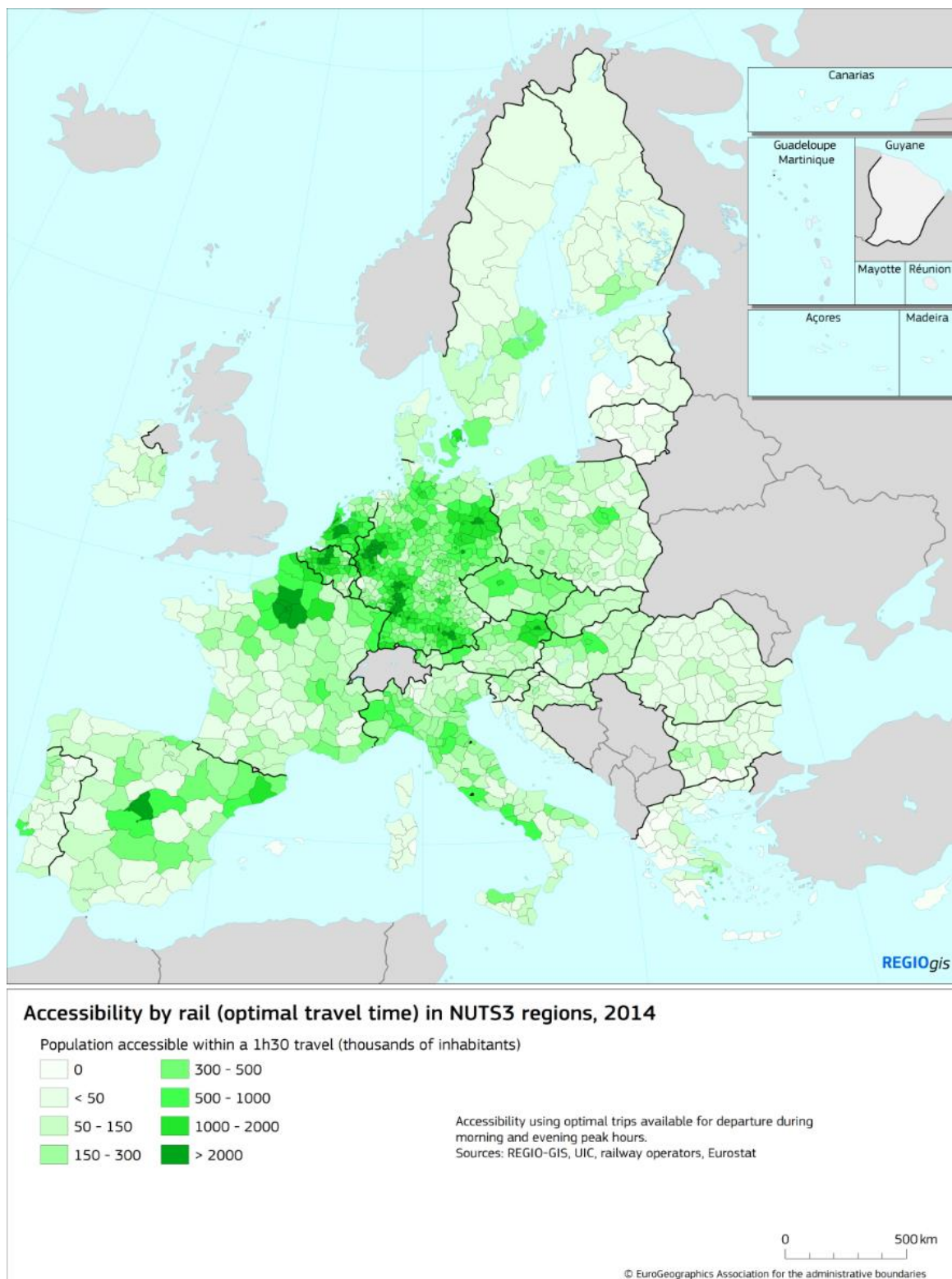
Vyhliadky regiónu budú viac závisieť od jeho prístupnosti a prepojenosti. Tie majú vplyv na hospodárske vyhliadky a potenciál regiónu ponúknuť príťažlivé pracovné miesta. Keďže Európa sa púšťa do vlastnej ekologickej transformácie, potreba čistej, častej, prístupnej a cenovo dostupnej verejnej dopravy bude v príťažlivosti regiónu zohrávať čoraz významnejšiu úlohu. Vzhľadom na skutočnosť, že Európa sa čoraz viac digitalizuje, ľudia budú očakávať vysoko kvalitný prístup k širokopásmovému pripojeniu ďalšej generácie. Širokopásmové pripojenie ďalšej generácie môže v digitálnej oblasti pomôcť preklenúť priepasť medzi mestom a vidiekom.

Pokrytie širokopásmového pripojenia novej generácie

Hlavnou súčasťou riešenia sú investície do infraštruktúry a služieb, a to aj prostredníctvom politiky súdržnosti. Infraštruktúra má mnoho rôznych rozmerov vrátane dostupnosti digitálnych služieb (prístup k informačným a komunikačným technológiám a pokrytiu 5G), vzdelávania a zdravotnej starostlivosti, ako aj možností trávenia voľného času a kultúry.

Prístupnosť železnicou podľa regiónov⁵⁰, 2014

Regionálne iniciatívy môžu zlepšiť kvalitu života a prístup k službám a infraštruktúre, ako aj riešiť negatívne vplyvy vyľudňovania. Napríklad miestne podnikateľské prostredie možno zlepšiť prostredníctvom služieb na podporu podnikania, a tým stimulovať inovácie a výskum. Rozvoj

⁵⁰ Na tejto mape sú zobrazené regióny NUTS3. Priemerný región NUTS3 v štáte má 150 000 až 800 000 obyvateľov.

riadený miestnym spoločenstvom môže odpovedať na potreby občanov a zlepšiť miestnu kvalitu života. Rýchla dohoda o ďalšom dlhodobom rozpočte EÚ a jej nástroji na obnovu Next Generation EU⁵¹ zabezpečia, aby finančné prostriedky EÚ a jej programy politiky súdržnosti mohli pri podpore tohto úsilia zohrávať dôležitú úlohu.

Kľúčovou otázkou pre verejné politiky je to, ako nájsť udržateľné riešenia. Regionálna a miestna úroveň ukázala svoju schopnosť inovovať a inteligentne riadiť demografickú zmenu. Na základe týchto skúseností bude nevyhnutné podeliť sa o osvedčené postupy a rozšíriť inovatívne nápady, produkty alebo služby.

Akákoľvek reakcia politik na riešenie výziev na regionálnej úrovni sa musí zamerať na situáciu na mieste. Je o tak preto, lebo situácia v jednotlivých krajinách a v ich rámci sa odlišuje, pričom v niektorých oblastiach je medzi vidiekom a mestami väčší rozdiel a inde sa vyskytujú protichodné trendy. V roku 2018 bol podiel obyvateľstva ohrozeného chudobou vo väčšine západnej Európy osobitne vysoký medzi ľuďmi žijúcimi v mestách, zatiaľ čo vo východných a južných častiach EÚ to platilo pre tých, ktorí žijú vo vidieckych oblastiach.

V mestách sa efektívnejšie využíva energia, doprava a pôda. Je jednoduchšie organizovať a udržiavať verejnú infraštruktúru, ako je verejná doprava alebo prístup k internetu, a prístup k sociálnym službám, napríklad v odvetví starostlivosti. Zosúladiť ponuku a dopyt po zručnostiach je zvyčajne jednoduchšie, čo vedie k vyššej produktivite a príjmu na osobu. Mestá majú lepší prístup ku kvalitnému vzdelávaniu vrátane inštitúcií vyššieho vzdelávania, čo môže napomôcť inovácii⁵².

Na druhej strane **vysokú mieru nárastu počtu obyvateľov v mestách treba dobre riadiť, aby sa predišlo zvyšovaniu preťaženia a znečistenia, ako aj nákladov na bývanie**⁵³. V snahe reagovať na meniacu sa demografiu budú musieť mestá okrem toho prispôbiť svoje služby v oblastiach ako zdravotná starostlivosť a mobilita, ako aj verejná infraštruktúra, bývanie, vzdelávanie a sociálna politika. To sa vzhľadom na silné prepojenie medzi starnutím a zdravotným postihnutím týka aj zlepšovania prístupnosti, najmä výrobkov, služieb a infraštruktúry.

Vidiecke oblasti sú bohaté na pôdu a majú nižšie životné náklady a nízke úrovne znečistenia ovzdušia. Zároveň však čelia viacerým výzvam, najmä pri zabezpečovaní dobrého prístupu k verejným a súkromným službám. Vidiecke oblasti, ktoré čelia výraznému poklesu počtu obyvateľov, môžu byť poznačené opúšťaním pôdy a zvýšeným rizikom lesných požiarov⁵⁴. Nové investície tieto oblasti získavajú ťažšie. Jednou z príčin obáv je klesajúci počet mladých poľnohospodárov a dôležitosť „generačnej obnovy“.

Kľúčovou otázkou pre vidiecke oblasti je to, či sú v blízkosti mesta alebo ďaleko od akejkoľvek funkčnej mestskej oblasti. Medzi vidieckymi oblasťami, ktoré sú v blízkosti mesta, a takýmto mestom môžu prebiehať časté interakcie. Ľudia môžu pracovať v meste, avšak žiť mimo neho a denne dochádzať. Tento model prináša špecifické požiadavky, napríklad na dopravu. Môže

⁵¹ Pre viac informácií pozri: https://ec.europa.eu/info/publications/mff-legislation_en

⁵² Pre viac informácií pozri: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/regional-focus/2018/access-to-universities-in-the-eu-a-regional-and-territorial-analysis

⁵³ Pre viac informácií pozri: <https://urban.jrc.ec.europa.eu/the-future-of-cities/ageing#the-chapter>

⁵⁴ Lesné požiare – Implementácia inteligentných protipožiarnych politík v EÚ, Európska komisia (2018).

existovať osobitné rozdelenie úloh, napríklad v prípade mesta, ktoré ponúka prístup do nemocníc aj pre ľudí, ktorí žijú v neďalekej vidieckej oblasti.

Na druhej strane niektoré vidiecke oblasti nie sú v blízkosti žiadneho väčšieho mesta. V tomto prípade čelí rozvoj vidieka rôznym výzvam, ako je napríklad prevaha primárneho sektora a súvisiacich hodnotových reťazcov⁵⁵ alebo nižší rast počtu obyvateľov a hospodársky rast⁵⁶. Hospodársky úpadok v konkrétnych regiónoch nie je len výzvou pre územnú súdržnosť, ale môže viesť aj ku geograficky podmienenej nespokojnosti. Ak ľudia začnú pociťovať, že sa na nich zabudlo, môžu stratiť vieru v spravodlivosť nášho hospodárstva a demokratických inštitúcií.

Všetky tieto a ďalšie otázky sa budú riešiť v **dlhodobej vízii Komisie pre vidiecke oblasti**, ktorá sa predloží budúci rok po rozsiahlej verejnej konzultácii a po zohľadnení rôznych aspektov, ktoré zvýraznila pandémia COVID-19.

4. DVOJAKÁ TRANSFORMÁCIA A DEMOGRAFICKÁ ZMENA

Demografická zmena a dvojaká ekologická a digitálna transformácia sa budú často navzájom ovplyvňovať alebo urýchľovať. Strategický výhľad môže byť dôležitým nástrojom na identifikáciu a predpovedanie problémov, ktoré budú mať vplyv na obe tieto transformácie, a môže prispieť k tvorbe politík, ktoré ich budú riešiť spoločne.

Vplyv zmeny klímy a zhoršovania životného prostredia pravdepodobne ďalej zintenzívni tlaky vyvolané demografickou zmenou na celom svete. Pokračovať v zaužívaných spôsoboch by v nastávajúcich dekádach znamenalo veľký a súbežný nárast celosvetovej potreby jedla, energie a vody: o 60 % viac jedla, 50 % viac energie a 40 % viac vody do roku 2050⁵⁷.

Ako sa uvádza v európskej zelenej dohode a právnom predpise v oblasti klímy⁵⁸, Európa sa počas uvedeného obdobia transformuje na klimaticky neutrálne hospodárstvo, ktoré efektívne využíva zdroje. O to viac potrebujeme čistú energiu, udržateľnú a inteligentnú mobilitu, prechod na obehovejšie hospodárstvo a zintenzívnenie ochrany a obnovy našej biodiverzity. Najnovšie opatrenia obmedzenie pohybu v dôsledku pandémie COVID-19 nás naučili oceniť hodnotu zelených mestských priestranstiev pre našu fyzickú a duševnú pohodu. Mnoho európskych miest počas pandémie prijalo kroky, aby z aktívnej mobility, ako je napríklad chodenie a bicyklovanie, urobili bezpečnejšiu a atraktívnejšiu možnosť dopravy. Na uľahčenie tejto práce zriadi Komisia v rámci novej „dohody o zelených mestách“ s mestami a primátormi v roku 2021 platformu EÚ pre rozvoj zelených oblastí v mestách.

Keďže mestá sa čoraz viac preľudňujú, mestské oblasti budú musieť udržať a zintenzívniť úsilie o zelené priestranstvá v mestách, ktoré môžu pôsobiť aj na zachytávanie uhlíka a pomáhať pritom odstraňovať emisie z atmosféry. Mnohé z týchto otázok rieši implementácia **akčného plánu pre**

⁵⁵ OECD, 2018. Politická poznámka Rural 3.0 – rámec pre vidiecke oblasti (*Policy note Rural 3.0 – a framework for rural development*).

⁵⁶ <https://www.oecd.org/cfe/regional-policy/Rural-3.0-Policy-Note.pdf>

⁵⁷ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/regional-focus/2008/remote-rural-regions-how-proximity-to-a-city-influences-the-performance-of-rural-regions

⁵⁸ Pre viac informácií pozri: <http://www.fao.org/global-perspectives-studies/en>

⁵⁸ Pre viac informácií pozri: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

obehové hospodárstvo, stratégie EÚ v oblasti biodiverzity a stratégie „z farmy na stôl“, ako aj nadchádzajúcej revidovanej stratégie EÚ pre adaptáciu na zmenu klímy.

Očakáva sa, že zmena klímy a strata biodiverzity budú mať významný vplyv na migračné vzorce. Dôvodom je skutočnosť, že zmeny životného prostredia, ako sú napríklad rozširovanie púští, okysľovanie oceánov a erózia pobrežia, majú priamy vplyv na živobytia ľudí a ich schopnosť prežiť na miestach, odkiaľ pochádzajú⁵⁹. Predpokladá sa, že tento trend bude s prehlbovaním zmien klímy pokračovať. Podľa Svetovej banky pokiaľ sa neprijmú žiadne opatrenia v oblasti klímy, môže byť do roku 2050 v rámci krajín v subsaharskej Afrike, južnej Ázii a Latinskej Amerike vysídlených až do 143 miliónov ľudí.⁶⁰ O to viac potrebujeme, aby Európa viedla globálne spoločenstvo k prijímaniu opatrení v oblasti klímy a životného prostredia, a to najmä vykonávaním európskej zelenej dohody a posilnením diplomacie zelených dohôd vo všetkých politikách a partnerstvách.

Digitálna revolúcia a rýchle rozšírenie internetu už zmenili životy a zvyky ľudí. Digitalizácia môže podporiť produktivitu a hospodársky rast, avšak nerovný prístup k internetu vytvára digitálnu priepasť, ktorá sa stáva dôležitým rozmerom nerovnosti. Okrem toho môžu túto priepasť zväčšiť nedostatočné digitálne zručnosti a veľké rozdiely v úrovniach zručností medzi krajinami a regiónmi, ako aj chýbajúci prístup k technológiám.

Súčasná kríza ukázala, aké je nevyhnutné, aby sa táto digitálna transformácia stala pre každého čo najrýchlejšie skutočnosťou: vzhľadom na opatrenia zamerané na obmedzenie sociálnych kontaktov v celej Európe museli mnohí ľudia pracovať z domu a aby udržali kontakt s rodinou a priateľmi, museli využívať internet či mobilné aplikácie. Prístup k spoľahlivému a rýchlemu internetu a možnosť využívať digitálne nástroje sa stali pre podniky, pracovníkov a samostatne zárobkovo činné osoby ešte dôležitejšími ako doteraz.

5. GEOPOLITIKA DEMOGRAFIE: EURÓPA VO SVETE

Demografické zmeny majú vplyv aj na geopolitické vyhliadky a postavenie Európy vo svete. Počet obyvateľov a veľkosť hospodárstva zohrávajú vo svetových mocenských štruktúrach dôležitú úlohu. Keďže európske národy sú v porovnaní s inými krajinami s rozvíjajúcou sa ekonomikou pomerne menšie a ekonomicky menej významné, je čoraz dôležitejší význam, aby Európska únia využívala celú svoju kolektívnu váhu. Zároveň sa počas pandémie ukázalo, že vírus nepozná hranice a vytvára spoločné výzvy pre mnohé časti sveta.

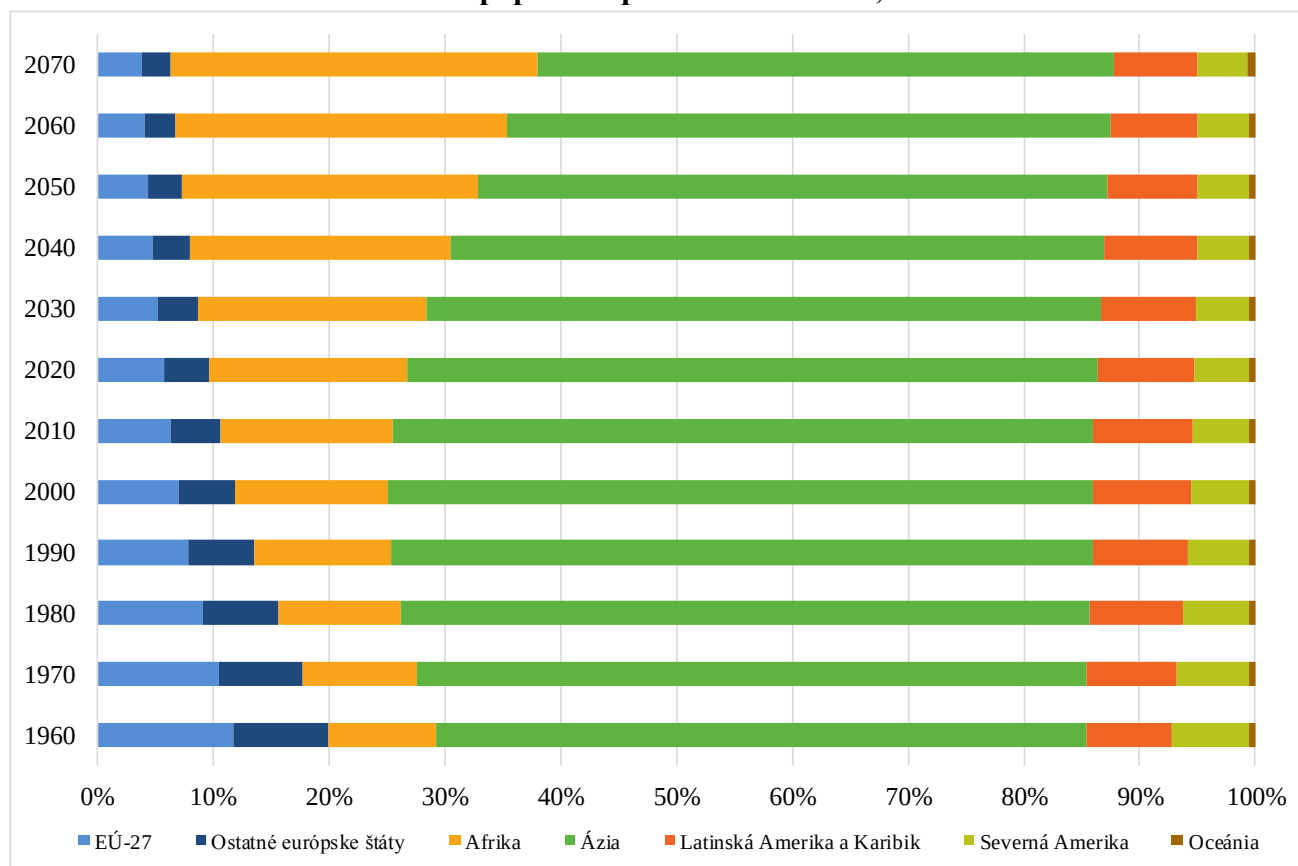
Podiel Európy na svetovej populácii sa znižuje. V roku 1960 tvorilo obyvateľstvo EÚ-27 približne 12 % svetovej populácie. V súčasnosti je to približne 6 % a predpokladá sa, že do roku 2070 podiel klesne pod 4 %. Ďalším pozoruhodným vývojom je nárast afrického podielu na svetovej populácii: z 9 % narastie na 32 %, pričom podiel obyvateľstva Ázie o niečo klesne⁶¹.

⁵⁹ Pre viac informácií pozri: <https://news.un.org/en/story/2019/07/1043551>

⁶⁰ Pre viac informácií pozri: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29461>

⁶¹ Pre viac informácií k revidovaným odhadom a projekciám OSN „Vyhliadky svetovej populácie“ z roku 2019 (2019 Revision of UN World Population Prospects) pozri: <https://population.un.org/wpp/>

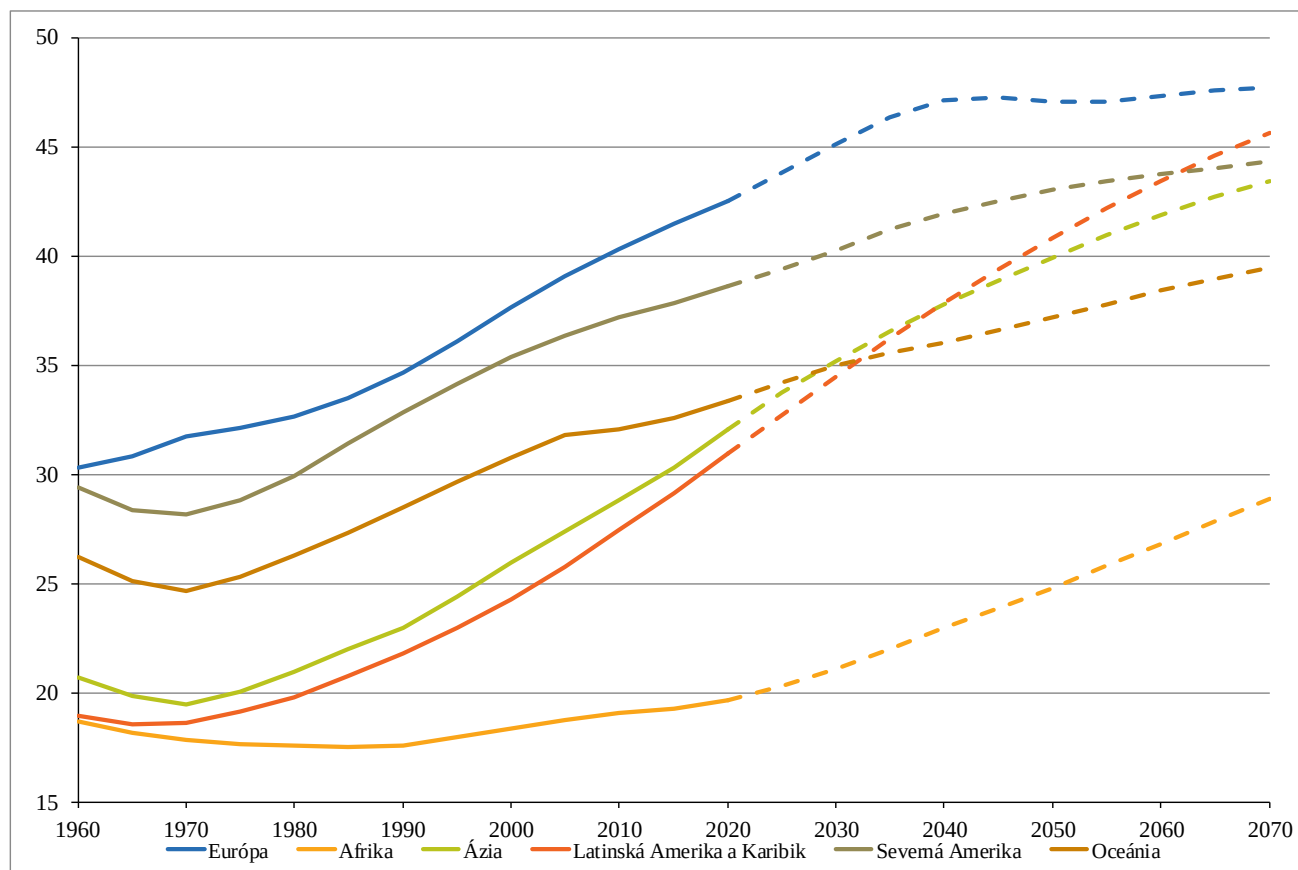
Svetová populácia podľa kontinentov, 1960 – 2070

Zdroj: Organizácia Spojených národov, odbor hospodárskych a sociálnych záležitostí, Rozdelenie obyvateľstva (2019).

Európa nie je jediným kontinentom, ktorý starne, ale v priemere je najstaršia. Pri porovnávaní trendu v Európe s ostatnými časťami sveta je zrejmé, že ostatné kontinenty prechádzajú podobným procesom starnutia, aj keď v porovnaní s Európou s časovým oneskorením. Z prognóz vyplýva, že priemerný vek v Afrike sa časom takisto zvýši, očakáva sa však, že v období od súčasnosti do roku 2070 zostane najmladším kontinentom.

Mediánový vek svetovej populácie podľa kontinentu, 1960 – 2070

Zdroj: Organizácia Spojených národov, odbor hospodárskych a sociálnych záležitostí, *Rozdelenie obyvateľstva* (2019).

Podiel Európy na celosvetovom HDP takisto klesá. V roku 2004 mala Európa na celosvetovom HDP podiel vo výške 18,3 %, pričom v roku 2018 klesol na 14,3 %⁶². Pri klesajúcom počte obyvateľov v produktívnom veku existuje riziko, že tento trend bude pokračovať alebo sa bude ešte zrýchliť. Členské štáty sa stanú menšími hospodárskymi aktérmi, avšak spoločne bude EÚ aj naďalej hlavným hospodárskym, politickým a diplomatickým aktérom.

Európa bude musieť byť silnejšia, jednotná a strategickejšia, pokiaľ ide o spôsob, ktorým myslí, koná a hovorí. Potrebujeme posilniť existujúce partnerstvá a vytvoriť nové, najmä s našimi najbližšími partnermi a susedmi. Vzhľadom na dodatočné demografické výzvy, ktorým budú čeliť naše kontinenty, je osobitne dôležitá nová **komplexná stratégia pre Afriku**⁶³. Zároveň sa zvýši význam posilnenia celosvetového poriadku založeného na pravidlách a jeho inštitúciách, ako je napríklad Organizácia Spojených národov alebo Svetová obchodná organizácia, ako aj aktívnejšie pôsobenie v medzinárodných štruktúrach.

⁶² Zdroj: Svetová banka, údaje o HDP/PKS (parita kúpnej sily) z databázy: Ukazovatele svetového rozvoja (World Development Indicators).

⁶³ JOIN(2020) 4 final, 9.3.2020.

ZÁVERY A VÝHLAD

V tomto čase mimoriadnych ťažkostí a neistoty majú Európska únia, jej členské štáty a ich regióny spoločný záujem reagovať na vplyv demografickej zmeny v prospech všetkých Európanov. Predstavuje to súčasť obnovy Európy a budovania odolnejšej, udržateľnejšej a spravodlivejšej Únie. Ďalšie kroky závisia od viacerých strategických otázok vrátane toho, ako stimulovať inovácie a produktivitu, ako začleniť viac ľudí do pracovného procesu, ako modernizovať systémy zdravotnej starostlivosti, sociálnu ochranu a sociálne služby a ako riešiť územné rozdiely.

S prihliadnutím na uvedené a s použitím zistení v tejto správe ako východiska Komisia predloží **zelenú knihu o starnutí a dlhodobú víziu pre vidiecke oblasti**. Komisia sa takisto pozorne zameria na ďalšie otázky, na ktoré sa poukazuje v tejto správe, ako napríklad osamelosť, sociálnu izoláciu, duševné zdravie, hospodársku odolnosť a dlhodobú zdravotnú starostlivosť.

Z tejto správy vyplýva potreba **zohľadňovať demografické hľadiská vo všetkých politikách EÚ**. Komisia je pripravená plniť si svoju úlohu v plnom rozsahu s využitím nástrojov, ktoré má k dispozícii, najmä prostredníctvom ďalšieho dlhodobého rozpočtu EÚ a jej nástroja na obnovu Next Generation EU. V úsilí o obnovu bude podporovať sociálnu súdržnosť, integráciu a začleňovanie, rozvoj vidieka, ako aj vzdelávanie a odbornú prípravu. Podporí štrukturálne reformy tam, kde to bude potrebné, a vyvinie úsilie smerom ku konkurencieschopnej udržateľnosti pri čo najlepšom využití nástrojov európskeho semestra.

Zároveň je zrejmé, že všeobecný recept na všetko neexistuje. **Tvorba politik sa musí zamerať na realitu na mieste a znižovať nerovnosti medzi regiónmi**. V tomto duchu bude Komisia naďalej podporovať vzostupnú konvergenciu, zabezpečovať spravodlivú transformáciu a podporovať sociálnu spravodlivosť, rovnaké príležitosti a nediskrimináciu, najmä prostredníctvom európskeho piliera sociálnych práv a stratégie EÚ pre rodovú rovnosť.

Dvojaká výzva spočívajúca v demokracii a demografii sa musí riešiť priamo. Demografická transformácia predstavuje pre našu demokraciu výzvy a príležitosti, pričom niektoré z nich kríza ďalej zvýraznila. Ak bude táto transformácia dobre riadená, pomôže zabezpečiť, aby naše systémy vlády a účasti boli dynamické, odolné a inkluzívne a aby reprezentovali rozmanitosť spoločnosti. Potrebujeme riešiť hlavné príčiny problémov a vyhnúť sa „geograficky podmienenej nespokojnosti“⁶⁴. Kľúčovou platformou na vypočutie, poučenie a hľadanie riešení bude Konferencia o budúcnosti Európy.

Zatiaľ čo na relevantné demografické ponaučenie z krízy spôsobenej pandémiou COVID-19 je príliš skoro na to, paralelne so zverejnením tejto správy bolo sprístupnené špecializované webové sídlo, ktoré prispeje k analýze rozsiahlych porovnateľných štatistických údajov v celej Únii, hneď ako budú k dispozícii, aby sa vytvoril spoľahlivý základ pre politické úvahy a rozhodnutia vychádzajúce z relevantných informácií.

⁶⁴ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/working-papers/2018/the-geography-of-eu-discontent

Na základe tejto správy sa Komisia zapojí do dialógu s relevantnými zainteresovanými stranami, najmä na regionálnej úrovni, a bude rokovať s členskými štátmi, inštitúciami a orgánmi EÚ, najmä Európskym hospodárskym a sociálnym výborom a Výborom regiónov.